

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOĢIJAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

SKOLĒNU RADOŠO SPĒJU ATTĪSTĪŠANA IMANTA
ZIEDOŅA DAIĻRADEI VELTĪTAJĀS STUNDĀS
12. KLASĒ

DIPLOMDARBS

Autore: Anta Pliķēna

Stud. apl. numurs: SkLa020014

Darba vadītāja: Dr. filol. Mārīte Āboltiņa

RĪGA 2008

Saturs

Ievads.....	2
1. Skolēnu radošo spēju attīstīšanas nozīmīgums literatūras mācību procesā.....	5
2. Imanta Ziedoņa personība un daiļrade radošas literatūras apguves kontekstā.....	12
3. Skolotāja gatavošanās Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltītajām stundām.....	19
3.1. Jauniešu vecumposma īpatnību apzināšanās un konkrētās klases skolēnu raksturojums.....	19
3.2. Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltīto stundu tematiskais plānojums.....	26
3.3. Mācību metožu un darba organizācijas formu izvēles pedagoģiski psiholoģiskais pamatojums.....	34
3.4. Mācību materiālu atlase un sagatavošana.....	38
4. Pedagoģiski mākslinieciskās saskarsmes norise Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltītajās stundās.....	40
5. Skolotāja un skolēnu sadarbības rezultātu izvērtējums.....	60
Tēzes.....	62
Izmantotā teorētiskā literatūra, avoti un interneta resursi.....	63
Pielikums.....	66

Ievads

“Radošums – īpašība būt radošam; spēja radīt jaunas materiālas vai garīgas vērtības vai sakārtot idejas un reālās īstenības parādības īpatnējās attiecībās, izteikt.” [28;144]

Mūsdienu psiholoģijā dominē atziņa, ka visiem cilvēkiem piemīt radošās spējas, tikai atšķirīgs ir spēju attīstības līmenis. Cilvēkiem ir atšķirīgs radošo spēju potenciāls, un diemžēl ne visi pilnībā realizē savu radošo potenciālu. Tieši tādēļ pedagogiem mācību procesā, skolas vidē, ir jādara viss iespējamais, lai pilnveidotu skolēnu radošās spējas un sniegtu impulsus skolēna radošai darbībai arī nākotnē.

Žurnālists un rakstnieks Matias Nellke savā grāmatā „Kreativitātes metodes radošo spēju attīstīšanai” (2003) norāda septiņas pazīmes, kuras raksturo radošu personību:

1. Tā jūtīgi uztver problēmas. Īpašas spējas: pamana problēmu, apšaubā vispārpieņemto, izzina jaunas iespējas;
2. Tai raksturīga elastīga domāšana. Īpašas spējas: izmanto vairākus “domāšanas veidus”, spēj paturēt acīs vairākas jomas, tai ir daudzpusīga izglītība, tā aptver daudzas iespējas;
3. Tā ir oriģināla un neatkārtojama. Īpašas spējas: atklāj neikdienišķus blakus aspektus, diverģentā domāšana, kombinē atšķirīgas idejas;
4. Tā gūst prieku strādājot. Īpašas spējas: spēcīga pašmotivācija;
5. Tai ir izcilas speciālās zināšanas. Īpašas spējas: zināšanas specialitātē, lietpratība savā nozarē;
6. Tai piemīt izturība. Īpašas spējas: neatlaidība, liela noturība pret stresu, neparasti daudz enerģijas, neapmierinās ar pirmo puslīdz derīgo risinājumu;
7. Tā ir droša par sava sprieduma pareizību. Īpašas spējas: prot attīstīt daudzsološas iestrādes, izvēlēties noturīgus risinājumus, precīzi atsegt trūkumus. [26,19.-20]

Saprotams, ka M. Nellke šīs pazīmes attiecinājis uz jau nobriedušām personībām, jo jauniešiem vairākas no iepriekš nosauktajām īpašībām vēl nav nostabilizējušās. Pat ārkārtīgi radošām personībām visas īpašības reti izpaužas vienādi spēcīgi. Tomēr katru no šīm īpašībām iespējams attīstīt.

Īpaša vērtība jāpievērš skolēnu radošajai darbībai, jo „ne jau katrs bērns kļūst par mākslinieku, mūziķi vai dzejnieku, taču jebkurā darbā cilvēkam ļoti liels palīgs ir viņa radošā aktivitāte, iztēle, novērošanas spējas, citu cilvēku iekšējās pasaules izpratne, spēja atsaukties uz to priekiem un bēdām. Visu šo īpašību veidošanos sekmē bērnu pastāvīga mākslinieciskā darbība.” [38,89]

Lai veicinātu skolēnu radošuma attīstību, arī pašam skolotājam ir jābūt radošam, taču, ja skolotājs ir izveidojis interesantu, radošu stundu, pirmkārt, tas liecina par to, ka pats skolotājs ir

radošs, nevis par to, ka skolēniem tiek attīstīts radošums. Skolēniem radoša būs tikai tā mācību vide, kura ļaus izpausties radoši viņiem pašiem. Lai mācību vide sekmētu radošumu, tai jābūt pietiekami brīvai, tā nedrīkst būt stereotipiska un vienveidīga, tai jāļauj pašam skolēnam būt radošā uzdevuma ierosinātājam un risinātājam. Tāpat skolēnu radošumu sekmēs pozitīva attieksme no skolotāju puses – tas, ja skolotājs ticēs bērnu spējām. Dažkārt skolās ir vērojama situācija, ka par skolēnu jaunrades procesa veicināšanu netiek domāts vai vienkārši piemirsts, aizbildinoties ar to, ka skolēni ir neradoši, slinki, un attiecīgi viņu jaunrades darbi esot ļoti sliktas kvalitātes. Tas arī pamudināja diplomdarba autori pievērsties šāda temata izpētei - „Skolēnu radošo spēju attīstīšana Imanta Ziedoņa daiļradei veltītajās stundās 12. klasē”. Temata izvēle ir motivēta ar vēlēšanos noskaidrot, kas ietekmē skolēnu radošo darbību un kas būtu jādara, lai to veicinātu Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltītajās literatūras stundās 12. klasē.

Latviešu literatūrā ir ļoti radošs rakstnieks – Imants Ziedonis. Viņa mākslinieciskā domāšana un dzīves uztvere ir unikāla. Diplomdarba autore uzskata, ka 12. klases skolēnus pirmām kārtām ieinteresē I. Ziedoņa daiļrade, un pakāpeniski viņiem veidojas vēlme iepazīt arī konkrētā autora personību. 12. klases skolēni ir jaunieši īpašā vecuma posmā – pārejā no bezrūpīgās bērnības un emocionāli sakāpinātā pusaudžu perioda uz pieauguša, atbildīga cilvēka dzīvi. Jaunieši alkst izzināt visu sev apkārt notiekošo un visam neskaidrajam meklē risinājumu. I. Ziedonis ierindojams to autoru plejādē, kas skaļi piesaka problēmas, bet to risinājumu atstāj lasītāju ziņā. Autors rosina parastajā atrast neparasto. Jauniešiem ir aktuālas visdažādākās problēmas, pārsvarā tās saistītas ar sava „Es” izpratni, cenšanos savu iekšējo būtību izteikt adekvātā „Es” tēlā un uzvedībā, savienot ar ārējo tēlu un uzvedību, dzīvot saskaņā ar saviem personiskajiem dzīves principiem. I. Ziedoņa daiļradi, jo īpaši dzeju, ir iespējams izmantot kā estētisku palīgu jauniešu problēmu risināšanā, jo šis autors ir tas, kurš nekad nenovecos, un viņa daiļrade tāpat. Iepazīstinot skolēnus ar dzejnieka personību un daiļradi, ir iespējams viņus motivēt domāt radoši, jo, lasot I. Ziedoņa dzeju, skolēns iepazīst dzejnieka oriģinālos uzskatu, viņam nozīmīgu problēmu risinājumā. I. Ziedoņa daiļrade rosina risināt aktuālus jautājumus, mudina aktīvi rīkoties. Dažkārt dzejnieks ļoti radoši risina problēmas un optimistiski veras dzīvē. Šāda pieredze var palīdzēt skolēniem arī savā dzīvē domāt un rīkoties radoši, nebaidīties būt savādākiem, interesantākiem un galvenais nepakļauties sabiedrībā valdošajiem domāšanas stereotipiem. Literatūras skolotāja uzdevums ir ne tikai mudināt skolēnu būt atraktīvam un radošam konkrētajā mācību stundā, bet arī parādīt tik dažādās iespējas, kā dzīvot sabiedrībā, kā domāt, kā uztvert informāciju un kā būt vienotam ar savu iekšējo būtību – vēlmēm, savām un radošajām iecerēm. Protams, lai spētu skolēnus ieinteresēt ar dzejnieka daiļradi un palīdzētu to izprast ir nepieciešams labi sagatavoties pedagoģiskajam procesam. Ir jāapzina pedagogu un psihologu pētījumos izteiktās atziņas, jāapzinās konkrēto skolēnu vecumposma īpatnības un jānodrošina tāds mācību process, kas respektē Izglītības standartā un mācību

programmā izteiktās pamatnostādnes.

Diplomdarba autore veidoja savu metodisko sistēmu, respektējot vidusskolas izglītības standartā izvirzīto uzdevumu – veidot humānu, brīvu, augsti tikumisku un garīgi bagātu personību ar savu nacionālo pašcieņu, izkopt skolēnu literāro gaumi, nemitīgi celt viņu estētiskās kultūras līmeni. Izglītības standartā noteikts, ka 12. klasē literatūras pamatkursā jāiepazīstas ar Imanta Ziedoņa daiļradi un jāatkārto (jau 10. klasē apgūtā informācija) par dzejnieka personību. [11] Balstoties uz visu iepriekš minēto, autore izstrādāja diplomdarbu, kurā rosināts konkrēts temats, izvirzīti noteikti mērķi un uzdevumi.

Diplomdarba temats:

„Skolēnu radošo spēju attīstīšana Imanta Ziedoņa daiļradei veltītajās stundās 12. klasē.”

Pētāmā problēma:

Kā veicināt skolēnu ievirzi radošā darbībā un attīstīt viņu kreativitātes potenciālu literatūras stundās.

Pētījuma mērķis:

Izpētīt skolēnu radošo spēju attīstīšanas iespējas Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltītajās stundās.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) Apzinot, izvērtējot un sistematizējot teorētiskajā literatūrā rodamās atziņas, izstrādāt diplomdarba teorētisko koncepciju;
- 2) Padziļināti iepazīt Imanta Ziedoņa personību un daiļradi;
- 3) Izstrādāt un realizēt praksē konkrētu metodiskās sistēmas variantu, kas sekmētu Imanta Ziedoņa daiļrades radošu apguvi;
- 4) Apkopot un izvērtēt skolotāja un skolēnu pedagoģiskās sadarbības rezultātus.

Pētīšanas metodes:

- 1) Teorētiskās literatūras studijas;
- 2) Pedagoģiskie novērojumi;
- 3) Aptauja, testēšana, pārrunas;
- 4) Skolotāja un skolēnu pedagoģiskās sadarbības rezultātu analīze;

5) Pedagoģiskās pieredzes apkopošana.

Hipotēze:

Dažādojot mācību apguves metodes literatūras stundās, ir iespējams veicināt skolēnu radošo spēju attīstību.

Izmēģinājuma bāze:

Rīgas Hanzas vidusskolas 12. klases 14 skolēni.

1. Skolēnu radošo spēju attīstīšanas nozīmīgums literatūras mācību procesā

Ikviens cilvēks piedzimst ar radošām spējām, taču ir dažādi faktori, kas cilvēka dzīves laikā var sekmēt vai kavēt viņa radošo spēju attīstību. Pedagoģe Baiba Kaļķe izdala četrus savstarpēji saistītus faktorus, kas ietekmē radošas personības veidošanos. Tie ir: ģimene, skola, kultūrvide un daba. [14,101] Vēl joprojām tiek diskutēts par to, vai radošums ir iedzimts, vai arī šo spēju attīstību nosaka audzināšana? Skolotāji cenšas izprast, kādēļ viena skolēna darbībā nepārtraukti izpaužas jaunas idejas, netradicionālas pieejas un oriģināls problēmu risinājums, taču cits tajā pašā laikā rīkojas tikai saskaņā ar vispārpieņemtiem stereotipiem – standartizēti domā, darbojas un arī problēmas cenšas risināt tikai vienā noteiktā veidā. Diplomdarba autore uzskata, ka radošums ir atkarīgs no iedzimtības, tomēr cilvēka radošo domāšanu lielā mērā nosaka tas, kādā vidē viņš dzīvo, cik nozīmīgi šī vidē spēj stimulēt un attīstīt radošuma izpausmes, viņa individualitāti. Personības kreativitātes attīstība ir atkarīga no vides, vecākiem, pedagogiem. Ir novērots, ka, atrodoties līdzās spilgtam, radošam cilvēkam, ir iespējams kļūt radošākam. Tātad var secināt - jo atraktīvāk un radošāk mācību procesā darbojās pedagogs, jo radošāki kļūst skolēni.

Arī diplomdarba autore uzskata, ka apkārtējā vide ir viens no svarīgākajiem faktoriem, kas ietekmē personas attīstību un pilnveidi. Tās ietekme neattiecas tikai uz radošo spēju rosināšanu, vide veido arī personas raksturu, apkārtējās vides uztveri, emociju izpausmi. Iepazīstot pasauli, bērns to uztver raugoties no ģimenes skatu punkta. Saskarsmē ar ģimenes locekļiem bērnam veidojas attieksme pret visu apkārtējo; viņš iepazīst ētiskās un estētiskās normas; apgūst morāles principus; gūst priekšstatus par kultūru, mākslu un tradīcijām.

Pedagogs Voldemārs Zelmenis norāda, ka cilvēka daiļrades tieksmes un spējas parādās jau bērnībā un attīstās visu mūžu, ja vien apkārtējā sociālā vide ir kaut cik labvēlīga. [45,86] Arī Aleksandrs Students atzīst, ka „mākslinieciskās dāvanas ir gan attīstāmas un izveidojamas ar audzināšanu un speciālu izglītību, bet šo dāvanu pirmamatī slēpjas cilvēka iedzimtajā struktūrā”. [35,56]

Radošās darbības attīstībai nepieciešams ilgs laiks, jo tā ir saistīta ar zināšanu apguvi, noteiktu prasmju un iemaņu veidošanos. Taču radošo domāšanu ir iespējams attīstīt arī īsākā laika periodā, mērķtiecīgi rosinot iztēli un domāšanu. „Radošums – īpašība būt radošam; spēja radīt jaunas materiālās vai garīgās vērtības vai sakārtot idejas un reālās īstenības parādības īpatnējās attiecībās, izteikt oriģinālas, interesantas domas, pieejas u.tml. Radošs – tāds, kas garīgas darbības procesā rada oriģinālas idejas, garīgās vai materiālās vērtības.” [28,68]

Skolotājam mācību darbs būtu jāplāno tā, lai skolēniem mācību saturs būtu viegli uztverams, interesants un aktuāls. Ievērojot šos nosacījumus, jau tiek nodrošināts pamats jauniešu

radošuma veicināšanai. Mācību procesā ir vēlams izmantot interaktīvas mācīšanas metodes, jo tieši tās sekmē skolēnu radošo darbību. Dzejas apguvē un tās interpretēšanā vissekmīgāk varētu izmantot tādas interaktīvās mācību metodes kā diskusiju un kooperatīvos darbus. Skolēniem, apgūstot mācību saturu, ir nepieciešams diskutēt un uzzināt citu viedokli, lai precīzāk spētu definēt savus uzskatus. Savukārt, kooperatīvā mācīšanās metode nodrošina lielāku uzticību un paļaušanos uz otra teikto. Mācoties kooperatīvi, skolēni plāno savu zināšanu sniegšanu daudz vērīgāk, lai sniegtā informācija būtu interesanta un klases kolektīvam saprotama. Pedagogam noteikti ir jāpievērš uzmanība visam, kas var ietekmēt skolēnu mākslinieciski radošo darbību. To ietekmē viss, kas norisinās mācību stundās, kā arī viss, kas atrodas telpās, kur notiek stundas. Tādēļ vēlams, lai klases telpas vai jebkura cita mācību vide būtu pietiekami labi un interesanti iekārtota. Radošums 21. gadsimtā vairs nav tikai ar mākslu saistītu cilvēku prioritāte – radošam ir jābūt ikvienam. Vai tas būtu mārketinga speciālists, treneris, pārdevējs, inženieris vai vēl kādas citas profesijas pārstāvis. Arī darba devēji aizvien vairāk pievērš uzmanību darbinieku spējām radoši risināt visdažādākā veida problēmas. Tādēļ pedagogiem jāsaprot, ka radoša mācību vide jānodrošina ne tikai tiem, kas apgūst padziļinātu humanitārā kursa mācību programmu, bet visiem skolēniem.

I. Akmeņkalna pētījumos minēti šādi radošumu sekmējoši faktori:

- 1) iekšējā motivācija un mērķis;
- 2) atbilstoša vide (gan psiholoģiskā, gan fiziskā);
- 3) spējas, talants attiecīgajā darbības sfērā;
- 4) brīvā laika rezerve;
- 5) bagātīga materiālā bāze;
- 6) apkārtējo atbalsts, novērtējums un atzinība;
- 7) brīvas izvēles iespējas;
- 8) pieredzes apmaiņa;
- 9) garantija, ka iecerētais izdosies.

Radošumu kavējošie faktori:

- 1) motivācijas trūkums;
- 2) zems pašvērtējums;
- 3) slinkums, zemas darbaspējas;
- 4) mērķu trūkums;
- 5) negatīva iepriekšējā pieredze;
- 6) pārlieta emocionalitāte;
- 7) gribasspēka trūkums un nepacietība. [1,87]

Cilvēks ir harmoniska būtne, kurš dzīvo saskaņā ar sevi. Katrs pats sevi veido jau no dzimšanas brīža līdz sirmam vecumam. Pedagoģa uzdevums mācību un audzināšanas procesā ir

veicināt jauniešu attīstību pēc iespējas vispusīgāk un daudzveidīgāk. Jaunrade ir viens no personības veidošanās un attīstības komponentiem. Labus sasniegumus var nodrošināt, ja jaunieši agri iesaistās jaunrades procesā. Šāda pieeja var būt perspektīva ne tikai sociālā, bet arī individuāli psiholoģiskā skatījumā – izpaužoties radošajam potenciālam, jaunieši pakāpeniski atklāj jaunas vērtības, darbības paņēmienus, apgūst plašu informāciju un prasmi iegūtās zināšanas izmantot problēmu saskatīšanai un risināšanai. „Savu spēju atklāšana un jaunrades dotību izveidošana palīdz cilvēkam gūt vispusīgu attīstību, kļūt harmoniskam” [39,229] un ir zināms, ka jaunrades darbība palīdz saglabāt arī psihisko veselību. [22,121]

Kreatīvas darbības rezultātā attīstās ne tikai domāšana, bet arī izpaužas un pilnveidojas personības individuālā neatkārtojamība, savdabība, unikalitāte, kas ir īpaši svarīga skolā. Cilvēka vērtība ir viņa individualitāte. Personības individualitātes veidošanos sekmē mērķtiecīgi organizēts pedagoģiskais process. Lai sekmētu radošas individualitātes attīstību ir būtiski, kāds ir pedagoga priekšstats par kreativitāti, kādas ir viņa zināšanas par personības radošuma attīstīšanas objektīvajām un subjektīvajām likumsakarībām.

Kreativitāte (no latīņu val. – creatio – ‘radīšana’) – ir cilvēka radošās spējas, kuras var:

- 1) izpausties domāšanā, jūtās, saskarsmē, atsevišķos darbības veidos;
- 2) raksturot personību kopumā un/ vai tās atsevišķās pusēs;
- 3) raksturo personības darbības produktu, to radīšanas procesu. [28,102]

Attīstot radošo domāšanu, veidojas attieksme, kas ļauj meklēt un rast jaunas idejas un radoši izmantot zināšanas un pieredzi. Šāda nostādne dod iespēju izmēģināt dažādas pieejas problēmu risināšanā, bieži vien sākumā nerasniedzot gaidāmo rezultātu. Taču neparastās un, dažbrīd, nepraktiskās idejas ir kā pakāpieni ceļā uz jaunām, vērtīgām idejām. Pieņemot radošu dzīves pozīciju, cilvēks atver sevi jaunām iespējām un izmaiņām. Mainot skatupunktu un it kā rotaļājoties ar zināšanām, parasto var padarīt neparastu, un neparasto – par parastu. Piemēram, literatūras apguves procesā var izmantot visdažādākās metodes un līdzekļus – rotaļu, spēli, sadzīves un profesionālo situāciju modelēšanu, mūziku, vizuālos materiālus u.c. Šos daudzveidīgos darbības veidus vieno pedagoga vēlēšanās tos izmantot pēc iespējas radošāk, lai attīstītu savu audzēkņu daiļrades izpratni un vairotu zināšanas par literatūru, reizē arī attīstot iemaņas, saskarsmes prasmi, arī – skolēnu unikālo, neatkārtojamo individualitāti. Mērķtiecīgi veicinot kreatīvu domāšanu, ir vēlama individuālā pieeja katrai personībai, respektējot tās intelektuālo savdabību. Hovards Gārdners ir izstrādājis teoriju par daudzpusīgiem cilvēka intelektiem un to formām: lingvistisko, loģisko - matemātisko, telpisko, ķermeņa kustību, muzikālo, saziņas un uz pašu cilvēku vērsto – interpersonālo. Ņemot vērā konkrētā skolēna intelekta veidu, ir iespējams mērķtiecīgāk un daudzveidīgāk sekmēt kreatīvas individualitātes pilnveidošanos. [10]

Pedagoģiskajā terminoloģijā tiek minēts vārds – kreativitāte (radošums). Visu neikdienišķo,

interesanto un atraktīvo skolēnu uzvedībā var dēvēt par radošuma izpausmēm. Piemēram, ja skolnieks ir atradis atšķirīgu veidu, kā deklamēt dzejoli – nevis vienkārši norunājot, bet nodziedot to. Ja skolēns debesis zīmē zaļas, nevis zilas, kā ierasts, un prot pamatot, kādēļ viņš tā dara, tad arī tā ir radoša attieksme pret apkārt notiekošo, ikdienā sastopamo. Radošums, kas brīvi izpaužas skolēnu darbībā bez īpašas pedagoģiskās mudināšanas, ir kā brīnums, kuru nedrīkst aplāpēt. Aktīva un radoša skolēnu darbošanās liecina par vispusīgu personības attīstības norisi. Kreativitāte tiek traktēta kā svarīgākais apdāvinātības faktors, kas ir salīdzinoši neatkarīgs un reti atspoguļojas intelekta testos un akadēmiskajos sasniegumos.

Saprotams, ka radošs daiļrades process rodas impulsa ietekmē. Literatūras stundās skolotājs var mudināt skolēnus paust savas emocijas radoši, izteikt tās mākslas darbā. „Daiļrade – mākslinieciska radoša darbība; mākslas darba radīšanas process; arī - šīs darbības rezultāts - mākslinieka darbu kopums.” [28,40] „Jaunrade – cilvēka darbība, kuras rezultātā tiek radītas kvalitatīvi jaunas, oriģinālas materiālās un garīgās vērtības vai idejas. Garīga darbība, kurā tiek saskatītas un attīstītas neparastas, īpatnējas attiecības starp apkārtējām lietām, parādībām, idejām, faktiem u.tml. Šādā darbībā personai jābūt apveltītai ar bagātu iztēli, oriģinālām domāšanas un spriešanas spējām, spēju risināt un attīstīt jaunas idejas un risinājumus, ar ticību veiksmi, gara spēkam.” [2]

Jaunrade ir spēja atklāt un citiem parādīt ko jaunu – jaunas idejas, jaunas, iepriekš neatklātas pieejas, jaunas formas u.tml. Radošas personības savā starpā ir atšķirīgas, jo katrā konkrētā situācijā, katrs rīkojas savādāk. Radošums akcentē cilvēku individualitāti dažādās situācijās. Zinātniskajā un tehniskajā jaunradē maksimāla nozīme ir objektīvām vērtībām, kas ietvertas jaunrades darbības produktā – zinātniskā atklājumā, tehniskā risinājumā, bet mazāka nozīme pašas radošās personības subjektīvajām, individuālajām īpašībām – temperamentam, raksturam u.c.

Daiļrades jautājumus aplūko gan personības psiholoģija, gan vispārīgā psiholoģija, gan pedagoģiskā psiholoģija, bet jo īpaši jaunrades psiholoģija. Jaunrades procesu pētniecībai ir pievērsušies arī gešalterapeiti, kuru uzmanības lokā ir gan jaunrades procesa forma, gan mākslas darba saturs, autora jaunrades process un tā saistība ar uztveres norisēm, gan arī radošas personības psiholoģiskie tipi, jaunrades iedvesmas avoti un mākslas darba uztvere.

Zinātnieki ir piedāvājuši dažādas jaunrades tipoloģijas: Rita Bebre, piemēram, akcentē primāro un sekundāro jaunradi. Ar primāro daiļradi saprotot dzejnieka, rakstnieka, gleznotāja, komponista vai jebkura cita cilvēka jaunradi, kuras rezultātā tiek radīts kaut kas pilnīgi jauns, līdz šim brīdim nebijis; ar sekundāro jaunradi saprotot – izpildītājmākslu jeb interpretācijas mākslu. [3,42]

Kopīgās īpašības personām, kuras spēj sevi apliecināt primārajā un sekundārajā jaunradē:

- 1) estētiska pasaules izjūta;
- 2) radošums;

- 3) emocionalitāte;
- 4) iztēles bagātība;
- 5) spilgta individualitāte;
- 6) meistarība. [3,42]

Savukārt, psihologs Karls Gustavs Jungs personības radošumu saista ar tās piederību konkrētam psiholoģiskajam tipam. Viņš ir radījis personības psiholoģisko tipu teoriju, kurā piedāvā 16 psiholoģiskos tipus. Ir divi vispārīgie tipi, kas atšķiras pēc savas individuālās ievirzes vai orientācijas: ekstravertie un introvertie. [41] Ekstaraverta cilvēka interesi saista kaut kas ārpus viņa, objektīvā realitāte un objektīvās attiecības. Šāds tips mazāku uzmanību pievērš savai iekšējai pasaulei, viņš vērtē un izprot sevi caur apkārtējo viedokļiem. Introverta cilvēka interese vairāk vērsta uz sevi, viņam ir raksturīgs iekšējs dialogs, un viņa skatījums uz pasauli ir subjektīvs. K. G. Jungs apgalvo, ka ikvienā cilvēkā ir iekļauti abi mehānismi – gan ekstraversija, gan introversija, un tikai viena vai otra mehānisma relatīvs pārsvars konkretizē attiecīgo tipu. Kompensēšanas mehānisms līdzsvaro personību. Ja apziņai ir ekstraverta ievirze, tad bezapziņai – introverta un otrādi. Bieži vien cilvēks, kurš ir ekstraverts, tiecas būt introverts, savukārt introverts vēlas domāt plašāk, būt atvērtāks.

K. G. Jungs darbā “Psiholoģija un poētiskā jaunrade” atzīst, ka zinātnei par dvēseli (psiholoģijai) ir jābūt spējīgai izskaidrot un aprakstīt gan mākslas darba psiholoģisko struktūru, gan radoša cilvēka darbības psiholoģiskos priekšstatus. Lai raksturotu radošu personību, var akcentēt mākslinieka rakstura īpašības un viņa savdabību, kas izpaužas gan attiecībās ar citiem cilvēkiem, gan arī izteikumos par sevi. [12,48]

Daiļrades procesa pētniecībā savulaik iesaistījies arī psihologs Zigmunds Freids, kura pētījumi ietekmēja literatūras teoriju. Gan K. G. Jungs, gan Z. Freids savos apcerējumos par jaunrades procesiem literatūrā norāda, ka katra literārā darba tapšanas pamatā ir dziļi personisks autora pārdzīvojums, kas iekodēts viņa zemapziņā. [54] Viņi literatūras tekstus dažkārt izmantojuši kā cilvēka apziņas un bezapziņas pētījuma avotus, jo uzskatīja, ka romāns, stāsts vai dzejolis ir autora iztēles auglis, līdz ar to tēlainā veidā parāda rakstnieka vai dzejnieka paša apziņas pasauli. Daiļdarbs ne tikai raksturo tajā attēloto vidi un varoņus, bet arī pašu tā autoru.

Diplomdarba autore uzskata, ka radošuma izpausme nav tikai netradicionāla pieeja ikdienišķām lietām. Radošumam ir dziļāka jēga, piemēram, prasme priecāties, spēja oriģinālā veidā iepriecināt arī apkārtējos. Radošumu var saskatīt arī skolēnu uzvedībā ikdienišķās situācijās, piemēram, kā skolēns runā, kā pauž savas emocijas, kāda ir skolēna attieksme pret savām personīgajām mantām u.tml.

Personības radošums tāpat ir sarežģīta mijiedarbība, kas norisinās starp indivīda gēniem, viņa attīstības sociālajiem nosacījumiem, īpaši - ģimenē, viņa unikālo personīgo pieredzi un

pašaudzināšanu rezultātu. [57,64]

2. Imanta Ziedoņa personība un daiļrade radošas literatūras apguves kontekstā

Šis gads ir ļoti nozīmīgs literatūras cienītājiem un, jo īpaši, I. Ziedoņa daiļdarbu baudītājiem, jo autors svin 75 gadu jubileju. Lai arī kāds šobrīd būtu gadsimts un lai arī cik gadu būtu dzejniekam I. Ziedonim – no viņa tiek gaidīts, kas jauns un līdz šim nebijis. Lasītāji ar prieku sagaida katru jaunā daiļdarba iznākšanu, bet ja ne to, tad vismaz intervijas ar dzejnieku, kurās vienmēr daudzšķautnaini iezīmējās I. Ziedoņa personība. No dzejnieka paustajām idejām katrs lasītājs ņem sev svarīgāko – pieredzi, attieksmi pret dzīvi, jaunas idejas, problēmu pieteikumus un dažbrīd pat to risinājumus. Literatūrkritiķe Silvija Radzobe gan uzskata, ka viņas vecuma cilvēkiem I. Ziedonis bijis kā skolotājs, kuram sekot un līdzināties, bet mūsdienu jauniešiem dzejnieks ir kā sarunu biedrs. Šī gadsimta jauniešiem vairs neesot nepieciešamība tiekties pēc autoritātēm, pietiekot, ja vienkārši ar kādu var parunāties par aktuāliem tematiem. „Man šķiet, ka ir milzīga atšķirība starp to, kas Imants Ziedonis bija tiem jauniešiem, kas mācījās 70. gados, piemēram, man, un kas Ziedonis ir tiem jauniešiem, kas mācās tagad. Tāpēc, ka mainījusies ir pati dzīve un mainījušies jaunieši.” [30]

Lai kādi arī būtu iemesli, katra cilvēka cieņai pret I. Ziedoņa daiļradi un personību, diplomdarba autore uzskata, ka mācību procesā dzejnieks jāgodā tieši savas oriģinalitātes dēļ. I. Ziedoņa daiļrade ir tā, kas sekmē skolēnu radošo spēju attīstību, un ļauj pedagogam mācību procesā veiksmīgi variēt ar dažādām mācību metodēm un darba organizācijas formām, lai sekmētu veiksmīgu sadarbību starp daiļdarbu un skolēnu.

„Imants Ziedonis ir racionāls domātājs (tiesa, viņš domā par iracionālām būšanām), kurš ar savu daiļradi tiecas sakārtot pasauli, precīzāk, vārdiski fiksēt pasaules iespējamo sakārtotību – arhetipiskās zīmes un simbolus, no kuriem radīt savas „baznīcas”.” [5,166]

Īsi raksturojot Imanta Ziedoņa daudzšķautņaino personību, varētu teikt šādi – dzejnieks, kultūras darbinieks, Atmosdas laika politisks darbinieks. Apbalvots ar otrās šķiras Triju Zvaigžņu ordeni (1995.g.) un 1991. gada Barikāžu dalībnieka piemiņas zīmi.

I.Ziedonis dzimis 1933. gada 3. maijā Rīgas apriņķa Slokas pagasta Ragaciemā, zvejnieku ģimenē. Par bērnību I.Ziedonis kādā intervijā saka: „Jā, bērnība ir viena skaista lieta. Tāpēc, ka bērnam vēl nav tās klapes uzliktas – to drīkst un šito nedrīkst, tas ir iespējams, bet kaut kas cits nu nekādīgi nevar notikt. Tāpēc tā pasaule bērnībā ir plašāka, notiek visādi brīnumi, tagad atceroties nevar saprast, vai tā bija tā pati šodienas pelēkā dzīvīte.” [21]

Dzejnieks mācījies Lapmežciema pamatskolā, divus gadus, t.i., laikā no 1945. – 1947. gadam arī Engures pamatskolā. Tagadējais Engures vēstures skolotājs Visvaldis Cīsis ir bijis Imanta Ziedoņa klasesbiedrs vairākus gadus un par dzejnieku viņa skolas gados atceras daudz laba. I. Ziedonis esot bijis ļoti spējīgs un zinātkārs skolnieks. Jau tajā laikā rakstījis ļoti labus domrakstus.

Topošais dzejnieks savus pirmos dzejoļus publicējis Engures pamatskolas literārajā žurnālā „Jaunie graudi”. Dzejnieka skolas laika dzejoļi bijuši par dabu, bērnu priekiem un jūru.

Mācības turpinātas Tukuma 1. vidusskolā (1952), beidzis LVU Vēstures un filozofijas fakultātes Latviešu valodas un literatūras nodaļu neklātienē (1959) un Augstākos literatūras kursus Maskavā (1964). Studiju gados strādājis gadījuma darbus - bijis bibliotekārs, ceļu remontstrādnieks, skolotājs.

Daudzi rakstnieki, literatūrzinātnieki un vienkārši I. Ziedoņa daiļrades cienītāji vēl joprojām tiecas rast atbildi uz jautājumiem - kas šķietami parasto zēnu padarīja par tautā tik mīlētu dzejnieku un publicistu? Rakstniece Nora Ikstena par I. Ziedoni saka: „Bērnības puiciskums un fakts, ka par dzeju vispār nedomāja, radīja dzejnieku. Spēcīgu, smeldzīgu, bet ar prieku par visu, kas būs.” [48,80] Kāda dzejnieka daiļrades cienītāja izteikusies šādi: „Imanta Ziedoņa bērnībā jābūt kaut kādam knifam, kāpēc viņam tik ļoti patīk intelektuālās spēles, izgudrojumi, skaistas un izaicinoša pozas, kāpēc viņam ir tik liels nemiers un tik valdzinošs niķis, tik tīrs medus pašā poda dibenā.” [7] I. Ziedonis reiz izteicies, ka tagad nožēlo, ka jaunībā ir lasījis daudz grāmatu. N. Ikstena uzskata, ka „dzejnieks savas dzīves laikā nonācis pie šīs atziņas, jo viņš pielīdzina savas sajūtas ar pieredzēto grāmatās. Tikai lasot mēs varam pārdzīvot vēlreiz pārdzīvoto. Tā ir Imanta godīgā attieksme pret sevi. Saprast, ka paša pieredze un grāmatās uzrakstītā atkārtojas, bet var arī vairāk uzrakstīt par to. Tomēr tai pat laikā Ziedonis nenoliedz, ka grāmatām ir liela nozīme viņa dzīvē.” [48,82]

Dzejnieks uzskata, ka katrs cilvēks sevi un savu būtību apzinās kopš brīža, kad saklausa savu vecāku doto vārdu, kas visu mūžu būs jānēsā kā savas personības vizītkarte. Iespējams - tieši vārds – Imants ir tā pamatdaļiņa, visa sākums, kas radīja dzejnieku. I. Ziedonis ir uzrakstījis dzejoli par savu vārdu – „Imants” (1981. gada 1. jūlijā).

„es nebiju vēl neko teicis,
neko vēl domājis pie sevis
ne citu ko, ne sevi veicis
kāds bija man jau vārdu devis.
[..]
es tapu: viela viegli vijās
un mani tina, kopā rauca
kas ieraudzīja – nebrīnījās
es biju tāds, kā mani sauca.” [6]

Pēc studijām, savā turpmākajā dzīvē dzejnieks bijis aktīvs cilvēks, kas rūpējies par Latvijas sakopšanu tiešā nozīmē, kā arī par tautas gara kopšanu. Dzejnieks kopā ar domubiedriem daudz strādājis – attīrījis un kopis dižkokus, atjaunojis dabas un kultūras pieminekļus. Kultūras fonda

ietvaros pēc dzejnieka iniciatīvas sākās Daugavas ainavas veidošana, tās ielejas sakopšana. Tāpat viņš rosinājis saglabāt kāpu joslu, stādot tajā pūpolvītulus. Jau „Kurzemītē” (1974) I. Ziedonis rakstīja: „Glābiet pūpolus pie Gaujas un jūrmalas kāpās. Glābiet! Kādreiz manos skolas gados starp Ragaciemu un Lapmežciemu jūras kāpās, saucamie kuģu kalni, bija balti vienos pūpolos”... [51,86]

Kopš 1968. gada Imants Ziedonis dēvējams par profesionālu rakstnieku. Savu pirmo dzejoļu krājumu „Zemes un sapņu smilts” izdevis 1961. gadā. 60. gadu sākumā uzņemts par Rakstnieku savienības biedru. Bijis Latvijas Kultūras fonda dibinātājs un pirmais priekšsēdētājs (1987-1993), Latvijas Republikas Augstākās padomes un Saeimas deputāts un Latvijas Institūta vadītājs (1998 – 2000).

Imants Ziedonis ir izcila personība. Izcila tādā nozīmē – viņš ir interesants, aizraujošs, reizēm kaitinošs un pat apnīkošs, bet tik un tā vienmēr uzmanības centrā. Ļoti radošs un darbīgs autors, sarakstījis daudz daiļdarbu. Dzejnieka darbi, tāpat kā viņa personība, ir ļoti atšķirīgi, tie raksturo pašu I. Ziedoni – neapbrīnināms un neprognozējams. Varētu domāt, ka šīs atšķirības ietekmē kādi īpašie laika apstākļi, kāda īpaša atmosfēra vai kas cits – gaistošs, netverams. Imants Ziedonis gan dzejo, gan raksta īssprozas darbus un piezīmes dienasgrāmatā, kā arī dara daudz ko citu vērā ņemamu un latviešu literatūrai nozīmīgu. Dzejnieks ir izdevis dzejoļu un epifāniju krājumus, kopā deviņpadsmit. Viens no pēdējo gadu nozīmīgākajiem darbiem ir 2006. gadā izdots prozas darbs „Nenoteiktā bija”, kas tapis I. Ziedoņa un N. Ikstena sadarbības rezultātā.

Savs devums sniegts arī dramaturģijā - I. Ziedonis kopīgi ar P. Pēteronu ir iestudējuši divas dzejas izrādes: Pēc A. Čaka. Spēlē, spēlmani. Jaunatnes teātrī (1972); **Motocikls. Dailes teātrī (1967).**

Pavisam sarakstītas sešas grāmatas bērniem, iecienītākās no tām – „Blēņas un pasakas” (1980) un „Krāsainās pasakas” (1973).

Pašam I. Ziedonim ļoti mīļš žanrs ir esejas. Līdz šim brīdim izdoti trīs eseju krājumi: „Ne tas kādam jāzina” (2005); „Mūžības temperaments” (1991) un „Garainis, kas veicina vārīšanos” (1976). Kā stāsta I. Ziedoņa dzīvesbiedre A. Kantāne: „Murjāņos dzima Imanta Epifānijas, tāpēc savulaik gribējām māju nosaukt par Epifānijām, bet tur jau bija ielas ar māju numuriem. Dārzā bija komposta kaudze, uz tās auga ķirbis. Pirmā epifānija bija par ķirbi. Pēc tam Imantam epifānijas dzima cita pēc citas, viņš skrēja pie manis un sauca, ka nezinot, kas tas ir, bet varot tā rakstīt un rakstīt nedēļām ilgi. Es teicu - nedomā, raksti, laiks pateiks, kas tas ir! Imanta celle bija mājas ziemeļu pusē. Lai viņu netraucētu, centos istabai pat garām neiet, kāpu ārā un iekšā pa logu. Darba tur bija daudz.” [37]

I. Ziedonis strādājis dažādos literatūras žanros, viņu vilina žanru robežjoslas („Epifānijas”, „Poēma par pienu”, „Viddivvārpā”, „Krāsainās pasakas”, „Blēņas un pasakas”) veidojis scenārijus filmām („Gada reportāža”, „Pūt vējiņi!”, „Puika”), viņa publicistiskie darbi („Dzejnieka

dienasgrāmata”, „Pa putu ceļu”, „Perpendikulārā karote”, „Kurzemīte”, „Tik un tā”) arvien bijuši sabiedrības uzmanības centrā. Dzejnieks risinājis teorētiskas problēmas grāmatā „Garainis, kas veicina vārīšanos”. [34,295] Imanta Ziedoņa grāmatas izdotas krievu, ukraiņu, baltkrievu, tadžiku, igauņu, angļu, vācu, zviedru, ungāru, uzbeku, poļu un citu tautu valodās.

Imants Ziedonis savos darbos ir diezgan liels morālists, un pats arī to nenoliedz. Dzejnieka moralizēšana un pamācīšana samanāma vairākos viņa darbos, īpaši epifānijās. Viņam patīk, ja viss notiek pareizi, kārtīgi, tā kā tam jābūt, protams, pēc viņa ieskatiem. Tomēr I.Ziedonis, proponējot pareizas kārtības ievērošanu, nekļūst garlaicīgs un vienveidīgs. Vairākās publikācijās, intervijās un daiļdarbos viņš aicina cilvēkus būt radošiem, interesantiem, sabiedrībai noderīgiem, jo vienveidība sabiedrībai, kas vēlas attīstīties, ir tikai bremsējošs faktors.

Epifānijas un Imants Ziedonis ir nedalāma vienība. Mūsdienās, pasakot vārdu epifānija, katrs otrais cilvēks pretī teiks – Imants Ziedonis. Autors ir izdevis trīs epifāniju krājumus.

„Epifānija ir vēl literatūras vēsturē maz minēts žanrs, tie ir mazi impulsi, mazi uzliesmojumi, kuru gaismā daži brīži dzīvē izgaismojas sevišķi spilgti,” grāmatas ievadā saka pats autors. Krievu kritiķa Ļeva Aņinka raksturojums ir visai tēlainis: „Epifānijas ir aiza starp dzeju un prozu. Ja gribi – būvē tiltiņu, negribi – lec pāri.” Un citā vietā piebilst: „Ja Ziedonis „Epifānijas” nebūtu uzrakstījis, tās noteikti vajadzētu izdomāt.” [34, 292]

Viena no dzejnieka pamatpozīcijām epifānijās – būt citādam. Lai apliecinātu spēju atrast savu ceļu „Kas ir diena? Tā ir citu cilvēku pieredze. Ceļš ir citu cilvēku pieredze un takas. Bet naktī ir mana pieredze un tikai mans ceļš”, lai pretotos iecerei „dzīvot ar visiem pa draugam” „No vienas puses un no otras puses. Šausmīgi daudz taisnību. Nojukt var, ja nav savējās”, lai nepakļautos unificēšanās briesmām „Pats par sevi saprotams, ka iztaisnojas ceļi un mājas lauku jaunajos ciematos sakārtojas ielās taisnlīniju un taisnlīniju konstrukcijās. [...] Taču mums, pašiem darītājiem, nedrīkst būt noslēpums tas fakts, ka novērojamas mīklainas blakus parādības”. [46,72]

Cīnoties pret standarta domāšanu, var iestādīt rabarberu krūmu ielas vidū, var reformēt kapsētas, var protestēt pret to, ka „*šī pasaule ir sasodīti funkcionāla*”, un daudzi cilvēki tajā neredz šķietami nesakarīgu lietu sakarību. Aizrāvis šajā cīņā, dzejnieks bieži kļūst kategorisks un dažbrīd nepamana, ka citu tikai vienai patiesībai liek pretī savu tikai vienu patiesību. Un kļūst nežēlīgs. Epifāniju „Lēksim bedrē” viņš beidz ar vārdiem: „Es iedomāju vārdes: kas ar viņām notiks? Es taču varētu ielaist bedrē dēlīti, un viņas izrāptos laukā. Bet es to neizdarīju.” [34,293]

Imants Ziedonis arī ir uzrakstījis savu mirkļu dienasgrāmatu „No patikšanas uz patikšanu” (2002 – 2003).

„Es savas dienasgrāmatas mazos gabaliņus esmu nosaucis par patikšanām. Tie ir gan apzināti domāšanas treniņi katrā dienā ieraudzīt kaut ko labu, gan impulsīvi nesagribēti patikšanu brīži. Kā jau tas ir arī dzīvē. Brīva patikšana un arī gandarījums pēc disciplināras mazas

piespiešanās. (Man, protams, ir arī cita dienasgrāmata „No nepatikšanām nepatikšanās”.) Ideālā variantā tā varētu būt tāda mirkļu skola. Tie ir tikai tādi starta šāvieni. Tās ir tikai tādas izkritušas eņģeļu spārnu spalviņas biogrāfiskajā vējā. Bet varbūt tikai zvirbuļu. Spalviņas. Un galu galā tur varbūt arī nekā tāda nav. Ir tikai gribēšana. Ieraudzīt.” [8]

Īpašu uzmanību dzejnieks ir veltījis bērniem – viņu garīgai, radošai izaugsmei. Publiskās runās dzejnieks ir uzrunājis vecākus un skolotājus, aicinājis neapslāpēt bērnu radošo potenciālu. Visu valsts iedzīvotāju radošums ir jānovērtē kā tautas bagātība un izaugsmes iespēja. „Mums ir jāgādā, lai mūsu bērni, nesatiktos garā nabagi, vienādi, novienādoti.” [50,75] „Ikviens varētu uzrakstīt vienu grāmatu bērniem. Savu vienīgo dzīves mācības, dzīves gudrības grāmatu bērniem. (Pie reizes, to rakstot, pats arī varētu tik par sevi skaidrībā – cik gudrs, cik muļķis esi bijis.) Mums stingri jāuztur sava nacionālā pašcieņa. Nedrīkst tik šļorgani stāvēt internacionālajā ierindā.” [50,73]

I. Ziedonis vienmēr ir uzsvēris, ka jābūt radošam, jāspēj saskatīt īpašas lietas tur, kur to nemaz nav. Nevar katru mazāko dzīves daļu uzskatīt par nieku, tos saucamos „niekus” ir jāprot novērtēt, gluži kā to dara pats dzejnieks savā mirkļu dienasgrāmatā. Svarīgi ir, lai skolotājs spētu skolēniem daudzpusīgi atklāt šīs I. Ziedoņa filozofiskās atziņas. I. Ziedonis nav no tiem vienkāršajiem autoriem, kura daiļdarbu var izlasīt un saprast kā „balts uz melna”. Strādājot mācību stundās ar I. Ziedoņa daiļradi, skolotājam ir jāpalīdz skolēniem izprast dzejnieka paradoksālā domāšanu. Dzejnieks uzskata, ka tieši pedagogi ir tie, ka sagandē skolēnu kreatīvo domāšanu un spēju radoši interpretēt daiļdarbu. „Visgrūtākais ir bijis ar skolotājiem, jo viņi nav varējuši daudz ko saprast un likuši bērniem mācīties to, ko paši nav sapratuši. Bet skaidrs, ka dažubrīd bērniem tas intelekts bijis lielāks nekā skolotājam, un tad skolotāji, kad es viesojos skolā, bieži man jautājuši, ko esmu ar to vai to domājis. Bet to nav iespējams izstāstīt. Un es arī domāju, ka nevienam paša dzejnieka vai rakstnieka interpretācijā nav jāsaprot, kas tur ir rakstīts. Ja nesaprot, lai nelasa, un miers.” [16,173] Šajā citātā autors atklāj radoša mācību procesa nozīmīgumu – skolotājs ir tas, kas skolēniem parāda ceļu uz daiļdarbu, bet to saprast un uztvert atbilstoši savām spējām, spēj tikai katrs pats individuāli. Mācību procesā vienu daiļdarbu ir iespējams uztvert un interpretēt ļoti atšķirīgi. Skolotājs nedrīkst noraidīt skolēnu pausto viedokli un uzspiest savējo, jo viņam ir jābūt palīgam, kurš rosina skolēnus atklāti paust un izvērsti argumentēt savu viedokli. Nav pieļaujami, ja skolēns tikai konstatē faktus: „Man nepatīk Imanta Ziedoņa „Melnā pasaka””. Skolotājam ir jālūdz skolēnu pamatot savu viedokli, ja skolēns to nespēj, tad skolotājam ir jāpalīdz rast šī argumentācija. Palīdzēt var, piemēram, izvirzot dažādas viedokļus par „Melnā pasaku”. Dažas no atziņām varētu būt:

1. „Melnā pasaka” ir pārāk drūma, pārāk daudz atkārtojas vārds „melns”;
2. „Melnā pasaka” ir bērnišķīga, tajā stāstīts par velniem un elli, šis daiļdarbs nav atbilstošs manam

vecumam;

3. Stāstījums ir ļoti vienmuļš, sižeta risinājumam nav kulminācijas, tāpēc zūd interese šo pasaku izlasīt līdz beigām. u.tml.

Protams, skolotājam jāparāda, ka jebkura izvirzītā hipotēze nav absolūta patiesība. Mācību procesā, diskutējot un interpretējot par I. Ziedoņa daiļradi, skolēni pakāpeniski attīsta savu radošo domāšanu. Jebkurš interpretēšanas process veicina radošo aktivitāti.

Iepazīstot I. Ziedoņa personību, lasot viņa intervijas, skolēni var no autora mācīties prasmi pamatot savu viedokli un oriģināli to izteikt. Ļoti laba mācību metode literatūras radošas apguves procesā ir autora personības interpretācija. Skolēni patstāvīgi studē materiālus par I. Ziedoni. Materiāli var būt gan intervijas ar dzejnieku, gan citu mākslinieku uzskati par šo personu, gan dažādu I. Ziedoņu daiļdarbu izlases vai to fragmenti. Skolēniem ir jāapgūst skolotājas sagatavotais mācību materiāls un grupu darba ietvaros (var arī individuāli) tas jāinterpretē. Grupas vai individuālā koncepcija var būt izteikta, piemēram, sienas avīze, kas tiek veltīta I. Ziedoņa jubilejai. Sienas avīzi skolēni paši noformē, no apgūtās informācijas veido īsus aprakstīņus par dzejnieku, mēģina attēlot, kāds dzejnieks bijis bērnībā un kādus dzejoļus būtu radījis, ja rakstītu dzeju jau no mazām dienām. Ļoti svarīga ir arī skolēnu prasme interesanti un atraktīvi prezentēt radošā procesa rezultātu.

Skolotāja var mudināt skolēnus sacerēt dzejoļus, ierosmei izmantojot, piemēram, dažas I. Ziedoņa dzejas rindas. Šīs ir tikai dažas no ierosmēm, kuras varētu izmantot skolēnu mākslinieciskā radošuma attīstīšanai I. Ziedoņa daiļradei un personībai veltītajās literatūras stundās.

”Es ticu mirkļu vēstnešiem, kas atnes ziņu, liecina par tepat un pašlaik mums paralēli pastāvošo Lielo vai vismaz lielāko esamību. Es ticu ieraudzījumiem. Tāpat kā Jukio Mišima (šodienas modernās Japānas samurajs un filozofs) es dzīvoju redzes pieredzē un tai reizēm uzticos, bet es ticu ieraudzīto „mirdzošo fragmentu” pieredzei. Ansītis un Grietiņa pa šiem ieraudzītajiem tumsā mirdzošajiem balto akmeņu fragmentiņiem izkļuva no raganas meža.” [8]

Ļoti bagātīgus, krāsainus impulsus jaunradei bērni un skolēni var gūt Rakstniecības, teātra un mūzikas muzejā - Imanta Ziedoņa Krāsainajām pasakām veltītajā telpā. Telpas centrā atrodas šūpoles. Gar telpas sienām izvietoti mīksti spilveni, uz kuriem ērti var sēdēt un klausīties muzeja darbinieka stāstījumu par dzejnieka personību. Muzejā ir skatāms videomateriāls, kurā Ausma Kantāne intervē Imantu Ziedoni un Imants Ziedonis intervē Ausmu Kantāni. Visspilgtāk dzejnieka atraktivitāte, radošums un interesantums izpaužas tieši sarunās – intervijās, arī jau iepriekš minētajā videomateriālā. Jaunāko klašu skolēniem muzejā tiek piedāvāta iespēja radoši darboties ar krāsām – zīmēt Krāsaino pasaku tēlus, bet vecāko klašu skolēni tiek rosināti veidot dzejnieka portretu, rakstīt Curriculum Vitae (CV) un autobiogrāfiskus aprakstus.

Arī daudzi mākslinieki un dzejnieki Imantu Ziedoni raksturo kā radošu, neprognozējamu un

„vējainu” cilvēku. Kurts Fridrihsons rakstā „Uzgleznot Imantu Ziedoni” saka: „Gleznot tikai viņa galvu. Vairākos pagriezienos reizē. Jautājums, doma, atbilde – viss reizē. Šaubas – pārliecība, mokas. Vibrācija – reakcija – rezultāts – viss reizē. Struktūra, forma – tīkls – atkal trīsvienības elementi: „Es” – „pret es” un „Tu es”. Mēģinājums, sekas, tukšuma. Viss sākot no gala – „mēs” – „ne – mēs” – „mūsu”.” [34,272]

Ļoti interesanta intervija lasāma laikrakstā „Rīgas Laiks” (2004). Sarunā ar I.Ziedoni atklājas dzejnieka daudzšķautņainā personība, viņa bagātā dzīves pieredze un personīgie uzskati. Intervija veidota, lai noskaidrotu Imanta Ziedoņa attieksmi pret erotiku, mīlestību, iemīlēšanos u.tml. Imants Ziedonis spēj izvērsti un oriģināli pamatot savus uzskatus un interesanti atbildēt uz jautājumiem, kādēļ viņš rada tieši tādus daiļdarbus, kādi tie ir, nevis tādus, kādiem tiem vajadzētu būt.

„Man ir prasījuši: „Kāpēc jums tik maz mīlas dzejoļu? Es domāju, ka man nav maz. Cita lieta, ko nu katrs uzskata par mīlas dzejoļiem. Vai tādus, ko rakstīt iekšā albumā, vai kaut kādus citus tvērienus. Tad es parasti atbildu, ka man nav bijis laika rakstīt mīlas dzejoļus. Mīlas dzejoļus raksta tie, kuri nedabonas. Dzejoļi nāk no nepiepildītas mīlestības. Un man nav bijis nekad laika rakstīt par mīlestību.” [21]

Bet, kamēr literatūrkritiķi pēta, skolotāji analizē un skolēni interpretē I. Ziedoņa personību un daiļradi, tikmēr pats dzejnieks ... – „3. maijs. Mana dzimšanas diena. Gribās kaut kādu romantisku jušanu. Tāpēc staigāju pa Rīgu ar Sudrabkalna citātu uz lapiņas un iejūtos viņa redzējumā: „Pavasaris Rīgā līdzinās viegliem franču romāniem, kuros dvēsele kaunīgi piekāpjas miesas priekšā, un miesa paliek tik dvēseliska, ka abi šie jēdzieni pazūd.”” [16]

3. Skolotāja gatavošanās Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltītajām stundām

Lai veiksmīgi tiktu organizēts mācību darbs, īstenotas izglītības standarta prasības, kā arī mācību programmu ieteikumi un tiktu sekmīgi izstrādāta un realizēta praksē konkrētā, pedagoģiskā metodiskā sistēma, skolēnu radošo spēju attīstīšanai I. Ziedoņa daiļradei veltītajās stundās. Diplomdarba autore ir noskaidrojusi skolēnu vecumposma īpatnības un konkrētās klases specifiku. Šī informācija dod iespēju pedagogam izvēlēties atbilstošus mācību līdzekļus, mācību materiālus, mācību metodes un darba organizācijas formas, kas palīdzētu skolēniem pilnvērtīgāk un radošāk apgūt mācību saturu, reizē arī veicinātu viņu attīstību.

3.1. Jauniešu vecumposma īpatnību apzināšanās un konkrētās klases skolēnu raksturojums

12. klases skolēni, ir apmēram 17 - 19 gadus veci jaunieši. Bieži ir diezgan grūti nošķirt, kad beidzas pusaudžu un sākas jauniešu vecumposms, jo psiholoģijā pastāv nosacīts iedalījums vecumposmos, tiek uzskatīts, ka jauniešu vecumposms ir laiks apmēram no 15 līdz 25 gadiem. Šīs laika robežas var svārstīties.

E. Eriksons jaunības periodu saista ar pretrunu starp identitātes atrašanu un lomu sajukumu risināšanu un atrisināšanu vai neatrisināšanu. Identitātes neatrašanas rezultātā var sekot personības difūzija – neizpratne, kas es esmu un kam es dzīvē esmu piemērots. [36,147] Vispirms jau pārmaiņas var pamanīt tīri ārēji, jo jauniešs vairs nav tik neveikls un tik neprognozējams savā uzvedībā. Viņa rīcībā, domāšanā un pasaules uztverē vērojams lielāks plastiskums nekā pusaudzīm. Zinātniskajā literatūrā jaunības periods saistās ar jēdzienu “adolescence”, ar šo jēdzienu sastopamies Eiropas un ASV zinātnieku darbos. Adolescences periods zinātniskajā literatūrā ir ieguvis visai atšķirīgus apzīmējumus: *jaunieši, agrīnā jaunība, vecākie pusaudži, pusaudži, vecāko klašu skolēni*. [13,82] Adolescence apzīmē visu to laika posmu, kas iesākas ar pubertāti (apmēram 11. dzīves gads) un aptver ilgstošu attīstības fāzi. Mūsdienās tā parasti 18 gadu vecumā vēl nav beigusies. Taču vairākos pētījumos par attīstības psiholoģiju “adolescences” beigas tiek vien tik saistītas ar 17. – 18. dzīves gadu.

Katram vecumam atbilst noteikts fiziskās un psihiskās attīstības līmenis. Vecuma periodam raksturīgās anatomiski fizioloģiskās un psiholoģiskās īpatnības tad arī ir vecumposma īpatnības. Jauniešu vecumposms visai interesants ir tāpēc, ka šis laiks ir „dots”, lai eksperimentētu, pārbaudītu, „pielaiktu” sevi dažādām sociālām lomām. Šajā vecumposmā svarīga ir savas autonomijas izjūta. No vienas puses, jauniešs paplašina savu redzesloku, izmēģinot dažādas sociālās lomas un iejūtoties tajās, no otras puses, - veido savu individualitāti. Būtībā tas ir īslaicīgs pārejas periods uz nopietno pieauguša cilvēka dzīvi, kad iecerētais būs jāīsteno, kad nāksies

sastapties ar reāliem šķēršļiem ceļā uz mērķi, kad no daudz kā nāksies atteikties, saprotot, ka, šī atteikšanās bieži vien nemaz nav vajadzīga. Jaunība ir kā dzīves „otrā iespēja”. [43,28]

Jauniešu vecums ir svarīgs posms personības intelektuālo spēju attīstībā. Psihologu pētījumi liecina, ka jauniešiem īpaši aktīva ir ne tikai seksualitāte, bet arī domāšana, tā kļūst arvien intelektuālāka, abstraktāka un pastāvīgāka. Jauniešiem ir vēlme izdarīt vispārinājumus, meklējot kādus kopīgus principus un likumības, kuras „slēpjas” aiz atsevišķām detaļām. [Guna Svence. Attīstības psiholoģija, 142. lpp.]

Jaunības vecumposmā būtiskākais ir „ES” identitātes atrašanas vai arī intensīvas (vēl intensīvāka nekā pusaudžu vecumā) tās meklēšana, profesijas izvēles saskaņošana ar pašnovērtējumu un pretenziju līmeni, visu kognitīvo procesu intelektualizācija, kā arī seksuālo attiecību nozīmes pieaugums. Šajā periodā jauniešiem ir svarīgi noskaidrot, ko viņš vēlās savā nākotnē sasniegt, izkristalizējas viņa vērtību sistēma. Jaunības vecumposmā skolēna personība vairāk individualizējas, viņš vairs nevēlas atdarināt kādu citu, tādēļ radošo uzdevumu izpilde jauniešiem visbiežāk šķiet interesanta. Jaunrades procesā viņš var brīvi izteikties un apzināties savas radošās potences.

Šajā vecumposmā jauniešiem ir apguvis spējas veikt loģiskās operācijas, piemēram, analizēt, sintezēt, abstrahēt, vispārināt un klasificēt, prot arī izvirzīt hipotēzes, improvizēt ar dažāda satura informāciju, skatīt savas problēmas vispārīgu problēmu kontekstā, spēj rast izvirzītajiem uzdevumiem nestandarta risinājumus. Taču jaunieši šajā problēmu risināšanā mēdz būt ļoti izvēlīgi, viņi galvenokārt pievēršas tām darbībām, jautājumiem, kas, viņuprāt, ir svarīgas un nozīmīgas. Tas ir saistīts ar jauniešu vajadzību apliecināt sevi, savu individualitāti un oriģinalitāti domāšanā un darbībā. Šajā vecumposmā jaunrade ir īpaši svarīga, jo jauniešiem raksturīga radoša pieeja dažādu problēmu risināšanā. „Jauniešiem attīstās spējas vienai problēmai atrast vairākus risināšanas alternatīvas, kad jauniešiem orientējas nevis uz vienu pamatu, standarta variantu (patiesību), bet uz vairākiem. Jauniešiem orientējas ne tik daudz uz situācijas doto nepieciešamību, nosacītību, cik uz vispārīgu konkrētās parādības, norises vērtējumu”. [69, 143.]

Jauniešiem, kuriem agri attīstītās radošā domāšana un izpaužas jaunrades spējas, ir izteikti individuāli savos spriedumos, savos lēmumos, emocionāli, pašpārliecināti un neatlaidīgi.

Lielajam pusaudžu pārmaiņu laikam beidzoties, var pamanīt jau konkrētas un stabilākas jaunieša pasaules uztveres līnijas, jo šis vecums ir savas vietas atrašanas laiks. Pusaudzīm aktuāli ir saprast, kas viņš pats ir, kas notiek viņam apkārt, kur kopumā ir viņa vieta šajā pasaulē, savukārt jauniešiem jau ir radis vairāk vai mazāk skaidras atbildes uz šiem jautājumiem, un, kaut arī mērķis šajā vecumā bieži vien ir ideālu izvirzīšana un sasniegšana, izvēlētais ceļš vismaz tā sākums ir redzams un skaidrs, galvenais jautājums ir – kur un kāda ir tā vieta, no kuras kaut ko sākt? Jaunieši

parasti zina, ka vēlās kaut ko sasniegt un pat kurā jomā, bet nezina, ar ko lai sāk.

Jaunības periodā salīdzinājumā ar pusaudžu periodu notiek personības izpausmju harmonizācija. Jaunietis salīdzinājumā ar pusaudzi vairāk atbilst pieaugušajam nekā bērnam. Šajā vecumā jauniešu personība saskarsmē ar citiem cilvēkiem kļūst līdzsvarotāka, tas ir mazāk konfliktu ar pieaugušajiem un vienaudžiem, samazinās negatīvisms, palielinās paškontrolē. [36, 137]

Jaunības fizioloģiskā pubertāte iedarbina attīstības procesus, kuru laikā jaunietis, pateicoties savām aizvien vairāk attīstītajām kognitīvajām darbībām un sociālajiem kontroles līdzekļiem, ir spējīgs rast jaunus risinājumus savas personības pamatproblēmām. Tā viņš var iemācīties kontrolēt līdz šim neatrisinātos konfliktus. Visu šo darbību rezultātā jaunietis piedzīvo milzīgu pārmaiņu procesu, kuram beidzoties viņš ir kļuvis par patstāvīgu un sociāli aktīvu pieaugušo.

Psihologi atzīst, ka jauniešu attīstības periodā arvien lielākas individualizācijas ietekmē formējas arī noteikti personības tipi:

1. tie, kuri attīstās bez īpašām, ārēji novērojamām krīzēm, t.i., vienmērīgāk;
2. tie, kuru attīstībā ir „vētras un dziņas”, konflikti ar apkārtējiem, krīzes. [36,141]

Vairumā gadījumu jaunietis sevi vērtē skatoties no nākotnes pozīcijas. Šajā vecumā uzvedība atšķiras no pusaudzīm raksturīgās, tā ir vairāk nobriedusi un vieglāk prognozējama.

Jauniešus interesē globālas problēmas: Dievs, Cilvēks, Pasaule, Kosmos, Morāle u.tml. Viņus uztrauc vientulība, šī vecumposma pārstāvjiem ir raksturīga tieksme pēc mīlestības, pēc tuvības, tajā pašā laikā jaunieši cenšas izprast sevi, tāpēc viņiem piemīt paaugstināta tieksme uz pašanalīzi, uz intraversiju, savas iekšējās pasaules izpēti. [36,138]

Jauniešu personības attīstību ietekmē gan sabiedrība, gan vide, gan jaunietī pašā notiekošie psiholoģiskie procesi. Saprotams, ka jaunietis savā vecumposmā cenšas būt individuāls un neatkarīgs, bet apkārtējās vides ietekmei ir liela nozīme. Tādēļ šajā posmā īpaši tiek novērtētas attiecības ar ģimeni, draugiem un sabiedrību kopumā. Analizējot attiecības ar līdzcilvēkiem, jaunā personība veido savu turpmākās dzīves modeli un attieksmi pret dzīvi kopumā. Jauniešu pasaules uzskats nav salta, saprātīga zināšanu sistēma, bet pārdzīvota, kaislīgi par savu pieņemta pārliecība, kuru vienmēr viņš gatavs dedzīgi aizstāvēt.

Balstoties uz iegūtajām zināšanām, jaunietis ir spējīgs paust savu viedokli gandrīz par visām ap viņu esošajām parādībām. Sākas vērtību secīga sakārtošana, sava pasaules uzskata veidošana. Turklāt jaunietis cenšas rīkoties pēc savas iekšējās pārliecības un neļauj ārējiem faktoriem sevi daudz ietekmēt. Psihologi norāda, ka jaunības gadu norises ir atkarīgas arī no apkārtējās vides apstākļiem. Skolotājam būtu vēlams sarunās ar skolēniem apspriest par viņu problēmas un to iespējamus risinājumus. Skolotājā jaunieši meklē ne tikai labu sava priekšmeta pasniedzēju, bet arī

padomdevēju. Ja pieaugušais spēj jauniešiem tuvoties kā vecāks un zinošs draugs, tad viņš labprāt ļauj sevi vadīt. Jauniešiem ir svarīgi dzirdēt vecāku, skolotāju un citu pieaugušo viedokli. Saskarsme ar pieaugušajiem ir atkarīga no tā, vai pieaugušie sniedz to, ko jaunieši uzskata par vajadzīgu (pragmatisms), kā arī no pieaugušā attieksmes pret jauniešiem, no jaunieša rakstura un personības ievirzēm.

Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība tika veikta Rīgas Hanzas vidusskolas vēstures novirziena 12. klasē. Šajā klasē mācās 24 skolēni. Diplomdarba autore latviešu valodas un literatūras stundas vadīja 14 skolēniem, bet 10 skolēni latviešu valodu un literatūru apguva padziļinātā humanitārajā kursā pie cita pedagoga. Rīgas Hanzas vidusskolā vairāki priekšmeti tiek mācīti diferencēti, respektējot skolēnu intereses un spējas. Audzinātāja stunda gan notiek visai klasei kopā. Diplomdarba autorei tā bija iespēja iepazīt visus klases skolēnus vienotā kolektīvā.

Novērojot skolēnus un iesaistot viņus radošo uzdevumu izpildē audzinātāja stundā, atklājās daudzi interesanti fakti un tika gūts apstiprinājums tam, ka 12. klases skolēni atbilst jauniešu vecumposma raksturojumam, kādu sniedz psihologi un pedagogi. Piemēram, skolēni atbildīgi un ar lielu interesi izpilda skolotāja dotos uzdevumus audzinātāja stundās. Viņus interesē ar dažādu testu, anketu un zīmējumu palīdzību noskaidrot sava „ES” neredzamos stūrīšus. Šajā vecumā skolēni „veselīgi” uzņem klasesbiedru konstruktīvu kritiku. Jaunieši daudz labāk nekā pusaudži spēj atbildēt par savu rīcību un nožēlo savu neadekvāto uzvedību konkrētajā situācijā. Jaunieši arī nekautrējas izrādīt savas emocijas un jūtas konkrētās situācijās, paužot simpātijas vai antipātijas pret notiekošo. Audzinātāja stundās diskusijas dažbrīd izvērtās tik emocionālas, ka skolēniem bija grūti valdīt asaras. Pedagogam bieži nākas redzēt, ka ne tikai sākumskolas skolēni uz skolu nāk ar sāpošu sirdi un asarām acīs, bet arī vidusskolas posmā skolēniem ir daudz problēmu. Šim konkrētajam vecumam gan raksturīga noslēpumainība un pat kautrīgums emociju izpratnē. Jaunāko klašu skolēni parasti drošāk atklāj savas problēmas, bet jaunieši bieži vien ir zaudējuši spēju uzticēties citiem cilvēkiem. Pedagogam ir svarīgi būt jauniešu uzticības un sapratnes personai. Atmosfēra klasē starp skolēniem bija salīdzinoši brīva un pozitīva, tādēļ saskarsmē un jauniešu patieso emociju izpausmē nebija saskatāmas problēmas.

Kā jau iepriekš minēts, lai labāk iepazītu konkrētās klases skolēnus un noskaidrotu viņu konkrētās klases specifiku, diplomdarba autore veica rūpīgu klases izpēti. Audzinātāja stundās skolēniem tika uzdoti dažādi radoši uzdevumi, tika piedāvāti daudzveidīgi temati diskusijām un individuāli veicami testi. Veicot pētījumus konkrētajā klasē, galvenais mērķis bija noskaidrot jauniešu radošo spēju attīstības līmeni un domāšanas unikalitāti.

Viens no individuāli veicamajiem testiem bija A. Lurija Kreativitātes tests. Šis tests palīdz noskaidrot jauniešu domāšanas oriģinalitātes pakāpi. Testā izpildīto uzdevumu skatīt pielikumā Nr. 1.

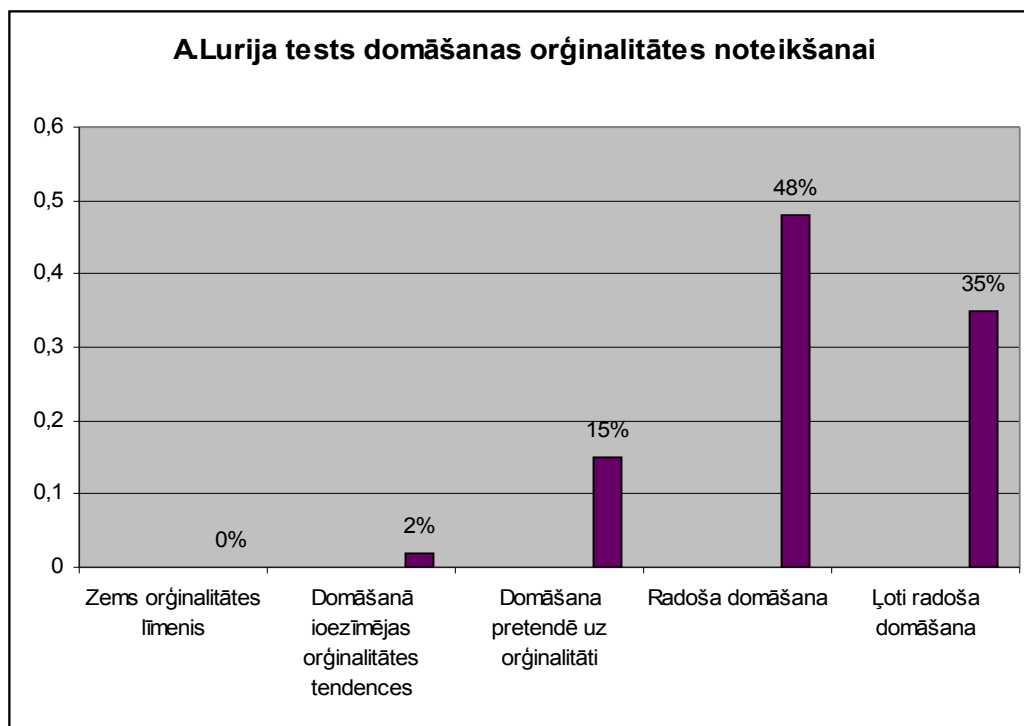

Diagramma Nr.1

Iegūtie dati (diagrammā Nr. 1) liecina, ka 48% skolēnu domāšana ir radoša, neordināra. 35% skolēnu domāšana ir ļoti oriģināla, spilgti iezīmējas tendence norobežoties no tradicionālajiem priekšstatiem, domāšanas stereotipiem, sabiedrībā valdošajiem spriedumiem un vērtējumiem. 15% skolēnu domāšana pretendē uz oriģinalitāti, tai nav raksturīgs konservatīvisms. 2% ir skolēnu ir vidējs oriģinalitātes līmenis. Nevienam no skolēniem nav vērojams zems oriģinalitātes līmenis un stereotipa domāšana. Piemēram, attīstība skolēniem asociējas ar Amerikas Savienotajām Valstīm, brīvību, bērniem, domāšanu (domāšanas stereotipi – kāpnis, ola, gulta); tumša nakts – ar romantiku, mīlestību, Dziesmusvētkiem, laukiem (domāšanas stereotipi – logi, tumša telpa, mēness, zvaigznes, lampas); skaistums – ar baznīcu, klusumu, pavasara lietu (domāšanas stereotipi – ziedi, saule, dabas ainavas, sievietes ķermenis, glezna, kosmētika); vientulība – ar skolu, zīmuli un papīru, sms (īszīņa telefonā), troksni (domāšanas stereotipi – cietums, punkts aplī, Robinsons Krūzo, vientuļš koks, logs, lietus, radio).

Jaunieši ir radoši ne tikai mācību darbā, bet arī ārpus skolas pasākumos. To apliecina veiktā aptauja par skolēnu ārpusstundu nodarbošanos. Aptaujas mērķis bija noskaidrot, ko skolēni dara brīvajā laikā, kādas nodarbes viņiem sagādā prieku. Rezultāti apkopoti diagrammā Nr. 2. 3% skolēnu strādā skolas avīzē par žurnālistiem; 7% skolēnu apmeklē glezniecības nodarbības mākslas skolā; 10% skolēnu ārpus mācību darba piepelnās, strādājot par angļu vai vācu valodas tulkiem; 8% strādā apkalpojošā sfērā; 22% klases skolēnu apmeklē dažādus sporta treniņus; 5% brīvo laiku pavada, lasot jaunāko literatūru. Lasot skolēni apgūst jaunāko informāciju par zinātņi, politiku un ,protams, interesantākajiem notikumiem daiļliteratūras attīstības procesā; 25% dodas uz skolas kora

mēģinājumiem; savukārt, 20% aktīvi piedalās dramatiskajā pulciņā.

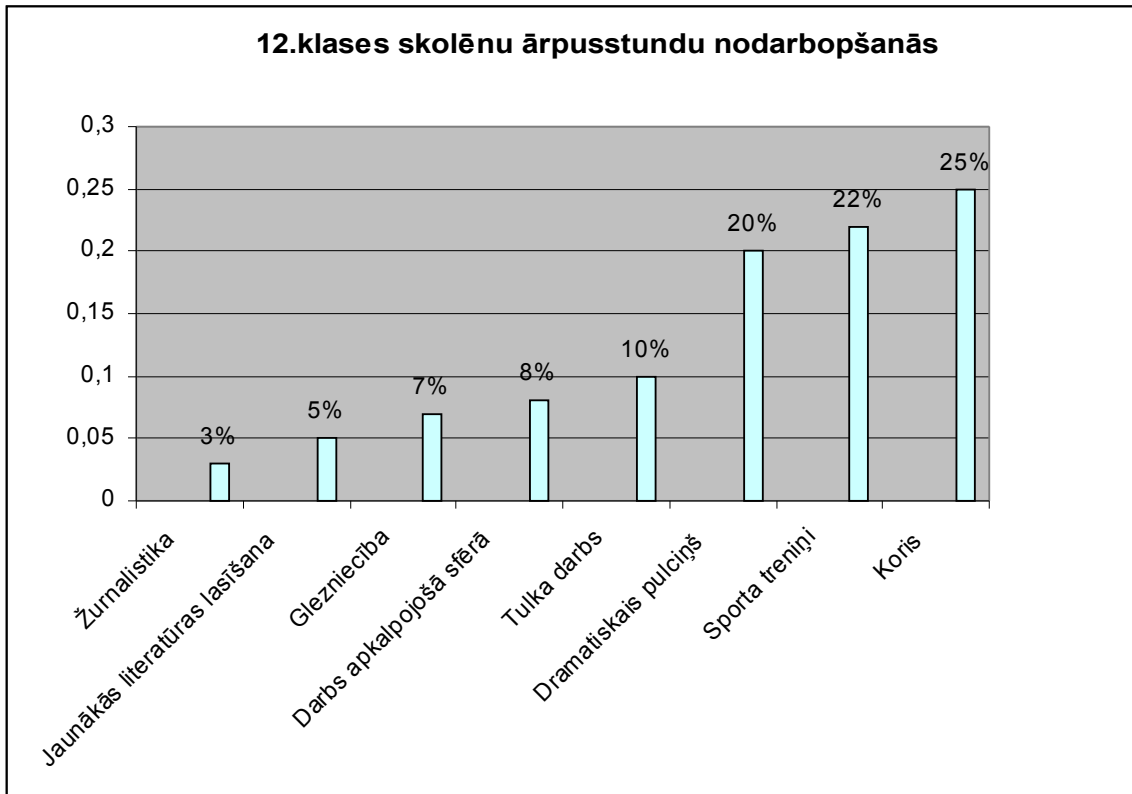

Diagramma Nr.2

Audzinātāja stundā tika veikts izpētes darbs par to, kas šobrīd skolēniem šķiet vissvarīgākais. Skolēni izpildīja radošo darbu „Mans personības Dimants”. Jaunieši tika rosināti atbildēt uz sekojošiem jautājumiem:

1. Trīs lietas, kurām esmu pateicīgs;
2. Trīs lietas, kuras es glābtu, ja mājā izceltos ugunsgrēks;
3. Trīs padarītie darbi, ar kuriem lepojos;
4. Trīs lietas, kuras mani ikdienā iepriecina;
5. Trīs vārdi, kurus es vēlos dzirdēt par sevi no apkārtējiem cilvēkiem;
6. Trīs lietas, kuras mani raksturo kā personību.

Atbildes bija jāmeklē žurnālos. Jāsameklē, jāgriež un jāplēš attēli, burti, frāzes, kuras sniedz atbildi uz izvirzītajiem jautājumiem. Teksta un attēlu izkārtojums lapā pēc brīvas izvēles.

Nākamajā audzinātāja stundā katrs skolēns prezentēja „Savu personības Dimantu”. Skolotājam bija lieliska iespēja vērot skolēnu radošā potenciāla izpausmes uzdevuma izpildes un prezentācijas procesā. Daži skolēni savas atbildes bija izkārtuši dimanta formā, citi simetriskos kvadrātos, bet citi veidojuši postmodernisma mākslai raksturīgas eklektiskās kolāžas. Lielākā daļa skolēnu savām atbildēm bija atraduši atbilstošus attēlus, bet daži jaunieši savas atbildes virknēja no žurnālos izgrieztām vārdu kopām. Ļoti interesanta bija Aināra atbilde uz jautājumu par trim viņa personību raksturojošām lietām. Viņš bija izgriezis Mistera Bīna mazo zaļo automašīnīti un skaidroja to šādi: „Es esmu maziņš, ērti novietojams, aizņemu maz vietas, patērēju maz benzīna un neesmu lecīgs, nu gluži kā mazs automobilis.”

Interesantas bija arī versijas par to – kuras lietas tiktu glābtas ugunsgrēka laikā. Lielākā daļa jauniešu glābtu naudu, personu apliecinošus dokumentus un mājdzīvniekus, bet bija arī skolēni, kas glābtu gleznas, iecienītāko rīta kafijas krūzi vai mīļākās sporta kediņas, par kurām ērtākas nav nevienas citas.

Klases izpētes materiāli liecina par to, ka Hanzas vidusskolas 12. klases skolēni neapšaubāmi ir radošas personības, kas apveltītas ar oriģinālu domāšanu un ir ieinteresēti radošu uzdevumu izpildē.

3.2. Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltīto stundu tematiskais plānojums

„Didaktika ir māksla labi mācīt. Labi mācīt nozīmē darīt visu, lai kāds cits mācītos ātri, ar

prieku un pamatīgi.” (J. A. Komenskis) [19,115]

Lai sekmīgi plānotu mācību darbu, skolotājam jābūt labām zināšanām didaktikā un metodikā. Didaktika savus vispārinājumus atvasina no metodiskās pieredzes konkrētos mācību priekšmetos. Metodika savukārt izmanto didaktikas vispārinātās atziņas, lai pilnveidotu metodiskās rekomendācijas dažādu mācību priekšmetu skolotājiem. [44,56]

Skolotājs, kas apguvis didaktikas vispārinātās atziņas, var sekmīgāk pilnveidot sava darba metodiku un teorētiski pamatot jaunrades radošos meklējumus, prot dziļāk analizēt un pareizāk novērtēt panākumus un neveiksmes. Mācību process ir skolotāja un skolēnu savstarpēji saistīta mērķtiecīga pedagoģiska sistēma, kurā skolēni apgūst zināšanas, prasmes un iemaņas. Apguves procesu lielā mērā izraisa skolēnu motivācija, bet tā rezultāts izpaužas zināšanās, prasmju un iemaņu attīstībā. Tas savukārt ietekmē domāšanu, uzskatus, emocionālo sfēru, pārliecību, gribu, rīcību, uzvedību u.c. – tas ir vispārēju skolēnu personības attīstību. [55,41]

Mākslas pedagoģija ir viena no izglītības jomām, kurā ietilpst arī literatūra kā mācību priekšmets. Tās galvenais uzdevums ir sekmēt katra skolēna personības harmonisku attīstību, pilnveidot viņa vērtīborentāciju un veicināt mākslinieciskās pašaktivitātes visdažādākās izpausmes.

Literatūras stundās izmantoto mācību principu pamatā ir pedagoģijas zinātnē atklātās didaktiskās likumsakarības un skolotāju praktiskā pieredze. Literatūras skolotājam mācību procesā būtu jāievēro šādi literatūras didaktikas principi;

- 1) literatūras mācību, mākslinieciskās audzināšanas un ētiski estētiskās attīstības vienotības (vērtībizglītības) princips;
- 2) literāro darbu satura un formas vienotības princips to apguvē;
- 3) daiļdarba uztveres, analīzes un interpretācijas vienotības princips;
- 4) apguves procesā ievērojams līdzsvars starp skolotāja un skolēnu sadarbības tēlaini emocionālajiem un intelektuālajiem komponentiem. [33,51]

Mācību stundu plānojumā respektējamas ne tikai mācību metodes, formas un principi, bet arī izglītības saturs. Izglītības saturs ir zināšanu, prasmju un iemaņu sistēma, kuru apguve ir pamats cilvēka personības attīstībai un veidošanai. UNESCO Starptautiskās Komisijas ziņojumā „Izglītība divdesmit pirmajam gadsimtam” ziņojumā ir nosaukti četri izglītības balsti, kas nosaka arī vispusīgi attīstītas, oriģinālas personības veidošanos, proti: mācīšanās zināt, lai iegūtu izpratni; mācīšanās darīt, lai spētu radoši sadarboties ar apkārtējo pasauli; mācīšanās sadzīvot, lai varētu piedalīties un sadarboties ar citiem visās cilvēkdarbības jomās; mācīšanās būt personības pašpilnveides nolūkā. [27]

Mācību metodes ir skolotāja un skolēnu didaktiskās sadarbības paņēmieni sistēma, kuras ietvaros skolēni apgūst jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas, vienlaikus attīstot savas izziņas spējas. Šajā sistēmā skolotāja darbībai ir stimulējošs raksturs. Viņš iesaista skolēnus attiecīgā

izziņas darbības veidā (mudina skolēnus klausīties, apjēgt dzirdēto utt.).

Mācību organizācijas formas atspoguļo skolēnu darbības īpatnības skolotāja organizētajās nodarbībās, kuru procesā noris izziņas darbība. [55,42]

1. mācību stunda

Stundas temats: Ko es zinu par Imantu Ziedoņi?

Stundas mērķi:

1. Rosināt skolēnus atcerēties jau iepriekšējos mācību gados apgūto informāciju par Imanta Ziedoņa personību un daiļradi;
2. Attīstīt skolēnu prasmi radoši vizualizēt stundā gūto informāciju;
3. Palīdzēt skolēniem brīvi izteikt savas domas par mācību stundā sniegto informāciju.

Prognozējamais rezultāts:

1. Ir atkārtota un papildināta informācija par dzejnieka I. Ziedoņa personību un daiļradi;
2. Spēj oriģināli vizualizēt informāciju;
3. Ir prasme iesaistīties diskusijā un uzdot jautājumus, kā arī atbildēt uz tiem.

Principi:

1. Skolotāja un skolēnu sadarbība;
2. Informācijas apkopošanas un analīzes vienotības princips.

Mācību metodes, paņēmieni:

Vizualizēšana, informācijas fiksēšana, mācību dialogs – saruna.

Darba organizācijas formas:

Diskusija, frontālais darbs, frontālās pārrunas, individuālais darbs.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana:

Kārtējā – formatīvā vērtēšana, kas paredz skolēnu sasniegumu konstatēšanu ar aprakstošo vērtējumu – uzslavu.

2. mācību stunda

Stundas temats: Krāsas Imanta Ziedoņa daiļdarbos.

Stundas mērķi:

1. Papildināt zināšanas par I. Ziedoņa personību un daiļradi.
2. Izkopt skolēnu prasmi radoši strādāt ar mācību stundā gūto informāciju.
3. Izraisīt skolēnu interesi par radošu darbību.

Prognozējamais rezultāts:

1. Ir uztvēris jauno informāciju par dzejnieka I. Ziedoņa personību un daiļradi.
2. Ir prasme jauniegūto informāciju izmantot radošā uzdevuma izpildē.
3. Ir prasme brīvā raksta ietvaros paust savas izjūtas un emocionālo noskaņojumu.

Principi:

1. Skolotāja un skolēnu sadarbība;
2. Informācijas apkopošanas un analīzes vienotības princips;
3. Skolēnu dialogisms ar daiļdarbu.

Mācību metodes, paņēmieni:

Daiļdarba klausīšanās, brīvais raksts.

Darba organizācijas formas:

Diskusija, frontālais darbs, frontālās pārrunas, individuālais darbs.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana:

Kārtējā – formatīvā vērtēšana, kas paredz skolēnu sasniegumu konstatēšanu ar aprakstošo vērtējumu – uzslavu.

3. mācību stunda

Stundas temats: Brauciens ar motociklu.

Stundas mērķi:

1. Iepazīstināt jauniešus ar dzejoļu krājuma „Motocikls” (1965) 1. daļu;
2. Mudināt skolēnus brīvi izteikt domas par lasīto, saprasto, izjusto;
3. Palīdzēt skolēniem saskatīt liriskā varoņa personības savdabību un viņa dzīves sūtību.

Prognozējamais rezultāts:

1. Ir izlasīta un iepazīta dzejoļu krājuma „Motocikls” (1965) 1. daļa;
2. Tiek pilnveidotas skolēnu spējas paust savu viedokli par lasīto, saprasto un izjusto;
3. Skolēni radoši darbojas – pēta, raksturo, vizualizē lirisko varoni.

Principi:

1. Skolēnu dialogisms ar daiļdarbu;
2. Skolotāja un skolēnu sadarbība;
3. Daiļdarba uztveres un analīzes vienotības princips.

Mācību metodes, paņēmieni:

Darbs ar daiļdarbu – daiļdarba lasīšana un izlasītā komentēšana, vārdiskā ilustrēšana, mācību dialogs – saruna.

Darba organizācijas formas:

Diskusija, frontālais un individuālais darbs.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana:

Kārtējā – formatīvā vērtēšana, kas paredz skolēnu sasniegumu konstatēšanu ar aprakstošo vērtējumu – uzslavu.

4. mācību stunda

Stundas temats: Brauciens ar motociklu pretī uzbrūkošiem taureņiem.

Stundas mērķi:

1. Rosināt skolēnus iepazīt dzejoļu krājuma „Motocikls” (1965) 2. daļu;
2. Aicināt skolēnus salīdzināt divu dažādu dzejoļu krājumu („Motocikls” (1965) un „Taureņu uzbrukums” (1988)) liriskos varoņus;
3. Mudināt skolēns emocionāli deklamēt I. Ziedoņa dzeju, kā arī izteikt un argumentēt savu attieksmi pret konkrēto dzejoli un I. Ziedoņa dzeju kopumā.

Prognozējama rezultāts:

1. Ir izlasītas un iepazīta dzejoļu krājuma „Motocikls” (1965) abas daļas. (1. daļa „Mans motocikls”; 2. daļa „Nemiers – miers”);
2. Skolēni spēj salīdzināt divu atšķirīgu dzejoļu krājumu liriskos varoņus („Motocikls” (1965), „Taureņu uzbrukums” (1988).);
3. Ir attīstīta māka izjusti deklamēt Imanta Ziedoņa dzeju, skolēni prot argumentēt savu attieksmi pret konkrēto dzejoli un I. Ziedoņa dzeju kopumā. .

Principi:

1. Skolēnu dialogisms ar daiļdarbu;
2. Skolotāja un skolēnu sadarbība;
3. Daiļdarba uztveres un analīzes vienotības princips.

Mācību metodes, paņēmieni:

Darbs ar daiļdarbu – daiļdarba lasīšana un izlasītā komentēšana, vārdiskā ilustrēšana, mācību dialogs – saruna, dzejas deklamācija.

Darba organizācijas formas:

Diskusija, frontālais un individuālais darbs.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana:

Kārtējā – formatīvā vērtēšana, kas paredz skolēnu sasniegumu konstatēšanu ar vērtējumu ballēs.

5. mācību stunda

Stundas temats: I. Ziedonis citu autoru skatījumā un intervijās.

Stundas mērķi:

1. Iepazīt latviešu autora I. Ziedoņa personību;
2. Mudināt skolēnus radoši darboties grupu darbos;
3. Palīdzēt veidot prasmi – brīvi paust savu viedokli par visdažādākajām norisēm I. Ziedoņa daiļrades attīstības procesā.

Prognozējamais rezultāts:

1. Ir iepazīta un apgūta visdažādākā informācija par autoru – I. Ziedoni;
2. Ir prasmes radoši strādāt grupā;
3. Ir pilnveidota māka paust savu viedokli par visdažādākajām norisēm I. Ziedoņa daiļrades attīstības procesā.

Principi:

1. Skolēnu dialogisms ar daiļdarbu;
2. Skolotāja un skolēnu sadarbība;
3. Daiļdarba uztveres un analīzes vienotības princips;
4. Skolēnu savstarpējā sadarbība.

Mācību metodes, paņēmieni:

Darbs ar daiļdarbu – daiļdarba lasīšana un izlasītā komentēšana, ilustrēšana, mācību dialogs – saruna.

Darba organizācijas formas:

Diskusija, frontālais un grupu darbs.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana:

Kārtējā – formatīvā vērtēšana, kas paredz skolēnu sasniegumu konstatēšanu ar aprakstošo vērtējumu – uzslavu.

6. mācību stunda

Stundas temats: I. Ziedoņa personības un daiļrades interpretācija.

Stundas mērķi:

1. Pilnveidot skolēnu prasmi analizēt un interpretēt literāru tekstu;
2. Veicināt skolēnu primārās un sekundārās jaunrades spējas, rakstot savus dzejoļus;
3. Rosināt radoši lasīt dzeju un saskatīt tajā sev nozīmīgo.

Prognozējamais rezultāts:

1. Ir prasmes analizēt un interpretēt literāros tekstus;
2. Ir veicināta primārā un sekundārā jaunrade, ka izpaužas jauniešu rakstītajos dzejoļos;
3. Ir spēja radoši lasīt dzeju un no konteksta uztvert katram pašam svarīgāko informāciju.

Principi:

1. Skolēnu dialogisms ar daiļdarbu;
2. Skolotāja un skolēnu sadarbība;
3. Daiļdarba uztveres un analīzes vienotības princips.

Mācību metodes, paņēmieni:

Darbs ar daiļdarbu – daiļdarba lasīšana un izlasītā komentēšana, mācību dialogs – saruna.

Darba organizācijas formas:

Frontālais darbs, grupu darbs un individuālais mācību darbs.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana:

Kārtējā – formatīvā vērtēšana, kas paredz skolēnu sasniegumu konstatēšanu ar vērtējumu ballēs.

7. mācību stunda

Šī mācību stunda notiek Rakstniecības, teātra un mūzikas muzejā.

Stundas temats: Redzēt, dzirdēt, sajust - Imantu Ziedoni.

Stundas mērķi:

1. Mudināt skolēnus papildināt zināšanas par autoru – Imantu Ziedoni;
2. Rosināt skolēnus uzzināt viņus interesējošo informāciju par I. Ziedoņa personību;
3. Veicināt skolēnos kreatīvo spēju attīstību;

Prognozējamais rezultāts:

1. Ir papildinātas zināšanas ar visdažādāko informāciju par I. Ziedoņa personību un daiļradi;
2. Ir gūts dažāds informatīvais materiāls par mācību vielu – gan audiāls, gan vizuāls;
3. Ir veicinātas skolēnu kreatīvās spējas.

Principi:

1. Muzeja darbinieka un skolēnu sadarbība;
2. Skolēnu un skolotāju sadarbība;
2. Daiļdarba uztveres un analīzes vienotības princips.

Mācību metodes, paņēmieni:

Mācību dialogs – saruna, radošā rakstīšana.

Darba organizācijas formas:

Frontālais mācību darbs, individuālais mācību darbs.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana:

Kārtējā – formatīvā vērtēšana, kas paredz skolēnu sasniegumu konstatēšanu ar vērtējumu ieskaitīts/ neieskaitīts.

8. mācību stunda

Noslēguma stunda par I. Ziedoni.

Stundas temats: Mans Imants Ziedonis.

Stundas mērķi:

1. Radīt interesi atklāt simbolu un tēlu nozīmi;
2. Rosināt skolēnus izvērtēt iegūtās zināšanas par I. Ziedoņa personību un daiļradi;
3. Veicināt skolēnos prasmi I. Ziedoņa daiļradē saskatīt sev tuvu un interesanto.

Prognozējamais rezultāts:

1. Ir spējas tekstā atrast simbolu tēlus un tos raksturot;
2. Ir ieguvis konkrētas zināšanas par I. Ziedoņa personību un daiļradi, spēj tās izvērtēt;
3. Ir saskatījis I. Ziedoņa daiļradē sev interesanto, tuvu un attiecīgai dzīves situācijai emocionāli nepieciešamo.

Principi:

1. Skolotāja un skolēnu sadarbība, skolēnu un skolēnu sadarbība.

Mācību metodes, paņēmieni:

Darbs ar daiļdarbu – daiļdarba lasīšana un izlasītā komentēšana, mācību dialogs – saruna.

Darba organizācijas formas:

Frontālais mācību darbs, individuālais darbs, grupu darbs.

Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana:

Noslēguma vērtēšana.

3.3. Mācību metožu un darba organizācijas formu izvēles pedagoģiski psiholoģiskais pamatojums

Latvijas valsts *Vispārējās izglītības likumā* tiek izvirzīts mērķis: “Reglamentēt valsts, pašvaldību, izglītības iestāžu un citu vispārējās izglītības īstenošanas procesā iesaistīto personu darbību, noteikt to tiesības un pienākumus, kā arī radīt apstākļus radošas, vispusīgi izglītotas personības veidošanai, izglītojamo nepārtrauktai izglītības turpināšanai, profesijas apguvei, patstāvīgai orientācijai sabiedrības un valsts dzīvē.” [20] Mūsdienās vērojama izglītības paradigmu maiņa. Izglītības ievirze kļūst arvien humānāka. Lielajā pārmaiņu periodā - Latvijā 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā skaidrāk nekā citos valsts attīstības posmos izpaudās izmaiņas izglītībā. Radās un pakāpeniski nostiprinājās jauns priekšstats par Latvijas izglītību, jaunā izglītības paradigma respektē humānistisko pieeju, kas Eiropā radās jau 20. gs. 30. gados (V.Šterns). “Šī orientācija balstās uz humānistisko filozofiju, kuras galvenais postulāts ir, ka jebkuras iegūtās zināšanas ir neatdalāmas no cilvēka dabas un viņa pamatvajadzībām. Zināšanas nevar eksistēt atsevišķi no cilvēka būtnes. Cilvēka būtību nevar izskaidrot racionālos terminos, bet gan tikai ņemot vērā afektīvo pieredzi, kurā tā realizējas “dotajā vietā un dotajā laikā”.” [15, 28] Šajā atziņā skaidri tiek norādīts, ka zināšanas nepastāv pašas par sevi, bet gan ir kopā ar cilvēku (bērnu, skolēnu). Līdz šim izglītības sistēmā mācību modeļu psiholoģiskajā pamatojumā populāra bija biheivioristiskā ievirze, tā sasauca ar sociālās un kognitīvās psiholoģijas postulātiem (Ž.Piažē), kur liela nozīme piešķirta stimulējoši reaktīvam iemācīšanās procesam. Tātad izglītības sistēma, realizējot kognitīvo izglītības paradigmu, respektēja personības teoriju, kas balstījās kognitīvajā attīstības psiholoģijā. Šodien valsts līmenī izvirzītais mērķis tiecas realizēt pasaulē aktuālās izglītības attīstības tendences – izglītības nodrošināšanu vienlīdzīgi visiem sabiedrības locekļiem, orientāciju uz mūžizglītību, demokratizācijas un humanizācijas tendences izglītībā. Kognitīvā pieeja vairs neatbilst šodienas izglītības tendencēm. Humānā izglītības sistēma palīdz attīstīt cilvēku adaptīvās īpašības, kuras veidojas atbilstoši ārējās pasaules izmaiņām. Te arī izpaužas humānās izglītības perspektīvas – bez stingriem paraugiem un sekošanas instrukcijām. Cilvēks ir vērtība, kas tiek vērtēta visaugstāk – pāri visam. Izglītība ir kultūras centrs, bet kultūras centrā ir cilvēks.

Šobrīd izglītības procesā ir vērojama tendence meklēt jaunas un interesantas (kā arī radošo procesu veicinošas) mācību un audzināšanas metodes. Šodienas izglītības sistēmā vēl valda reformu laiks – jeb izglītības paradigmu maiņa, notiek paradigmu maiņa uz humānistisko izglītības paradigmu, kurā akceptētas humānistiskās psiholoģijas pārstāvju (A.Maslova, K.Rodžera) atziņas. “Humānistiskā pieeja postulē arī to, ka katrā cilvēkā mājō spēcīga tendence realizēt savas iespējas, pašaktualizēties, un tas raksturīgs tikai cilvēkam.” [15,28] Tātad ir saprotams, ka, jau skolas solā sēžot, bērns spēj izvērtēt, kas viņam ir nepieciešams, ko viņš spēj, un kas ir viņa vājās puses. Izglītības humanitārais raksturs veido cilvēka tapšanu. Atzīstot cilvēka brīvību par primāru,

izglītības sfērā aizvien vairāk sāk rēķināties ar skolēnu individuālajām īpatnībām, nosliecēm un potencēm. Bērns jau ir maza personība, kas apzinās savas iespējas un to robežās tiecas piepildīt savas vēlmes. Šodienas izglītības sistēmā tiek pārstatīti akcenti: no disciplīnas tiek pāriets uz pašdisciplīnu, no konkurences uz sadarbību, no kontroles uz paškontroli. Tiek radīta moderni humāna izglītības paradigma, kura balstās nevis uz pragmatisko pieeju, bet dziļu cilvēciskumu. Šīs paradigmas ietvaros skolotājs ne tikai māca, bet vienlaikus uztur ar saviem skolēniem līdzvērtīgu dialogu. Pilnībā mainās agrākais skolotāja statuss mācību procesā - viņš ir konsultants, palīgs bērna patstāvīgās izziņas darbības organizēšanā, jo bērns pats veido savu personību, bet pedagoga funkcija ir palīdzēt skolēnam atrast sevī šīs pašrealizācijas iespējas. Īsts skolotājs apzinās, ka jebkura cilvēka nosprausto mērķu pilnīga realizācija nav iespējama, taču iespējama virzība uz šo mērķi. Būtībā skolotājs mācīšanas un izglītošanas procesā izkopj skolēna prasmi definēt savas spējas un mērķus, kā arī palīdz izvēlēties visatbilstīgāko ceļu uz to realizāciju. Te arī redzam, ka demokratizācijas un humanizācijas tendences izglītībā kā būtiskāko izvirza bērncentrētu pieeju un kopveseluma pieeju personības attīstībā. Pedagoģijas uzdevums ir palīdzēt bērnam pašaktualizēties, izmantojot personību motivējošos procesus un akcentējot mijiedarbības lomu personības attīstībā un audzināšanā, atzīstot, ka personība veido personību. Būtisks akcents tiek likts uz sociālo mācīšanos (H.Rots), kas ir sociālā interakcija, kas mācību procesā izpaužas kā savstarpēja sadarbība: skolēns – skolotājs, skolēns – skolēns.

Tāpat arī mūsdienu demokrātiskās pasaules uzskats ir virzīts uz cilvēkvērtības akcentēšanu. Sabiedrībā vienmēr aktuāls ir bijis jautājums par personības attīstīšanas un pilnveidošanas iespējām. Personību veido ģimene, skola, vide – šie ir trīs pamatkomponenti, kas veido un attīsta personību, bet, protams, ka personības veidošana nekad nav bijis, un nekad arī nebūs pabeigts darbs. Domājot par personības veidošanu skolas ietvaros, jāatceras, ka “personību nevar veidot ne ar kādu vienu metodi, ne vienā stundā, ne vienā mācību priekšmetā vien. Nepieciešamas plaši izvērsts iedarbību komplekss, kur katrai detaļai, katram darbības virzienam jābūt cieši saistītam ar citiem virzieniem, kas vienoti kopējā sistēmā.” [17,12] Tāpēc svarīgi, lai, realizējot vienotu izglītības mērķi, katrs mācību priekšmets ar savu specifiku iedarbojas uz skolēna personību. UNESCO Starptautiskā komisija ir pārliecināta, ka tieši izglītībai ir jāspēlē fundamentālā loma personības sociālajā attīstībā. Tā uzskata izglītību par vienu no galvenajiem pieejamajiem līdzekļiem dziļākai un harmoniskākai cilvēka attīstībai, kas samazina nabadzību, tumsonību, izstumšanu, apspiešanu un karu. [25]

Mūsdienu izglītībā mācību priekšmetu mērķi un uzdevumi nav patvaļīgi izvēlēti, tie ir Valsts Izglītības standartā un mācību programmās reglamentēti. Protams, katram skolotājam ir tiesības un pienākums organizēt mācību procesu patstāvīgi, t.i., strādāt pēc paša veidotām mācību programmām, pēc saviem ieskatiem izvēloties izglītības standartā paredzētā satura apguves secību un apguvei nepieciešamo laiku. Tai pašā laikā skolotājs ir atbildīgs par to, lai katram skolēnam būtu

nodrošināta iespēja iegūt izglītības standartam atbilstīgu izglītību.

Standarts izvirza literārās izglītības mērķus, kā arī satura apguves vadlīnijas un norāda, kādi rezultāti sasniedzami darbā ar skolēniem, lai viņiem varētu izsniegt atestātu par vidējo izglītību. Izglītības standarts literatūrā norāda galvenokārt zināšanas, prasmes un iemaņas, jo nekādi nav izmērāms tikumiski estētiskais pārdzīvojums, dvēseles bagātināšanās, pārmaiņas skolēna personības izaugsmē, kuru sekmēšana arī ir viens no literatūras stundu mērķiem.

Literatūras kursa pamatuzdevums: Veidot humānu, brīvu, augsti tikumisku un garīgi bagātu personību ar savu nacionālo pašcieņu; skolēnus mākslinieciski audzināt un izglītot, izkopt literāro gaumi, nemitīgi celt viņu estētiskās kultūras līmeni.

Literatūras kursa mērķi:

1. Radīt skolēnos izpratni par literatūru kā īpašu mākslas veidu ar savdabīgu iedarbes spēju uz cilvēku jūtu un domu pasauli, veidot literāro gaumi.
2. Radīt skolēnos izpratni par latviešu literatūras vietu tautas garīgajā dzīvē un kopējā kultūrainā, par literatūras procesu saistībā ar pasaules literatūras attīstību. Palīdzēt skolēniem apgūt aizvien pilnīgākas zināšanas par daiļliteratūras būtību, tās attīstību, dažādu žanru daiļdarbu mākslinieciskā izveidojuma īpatnībām, sekmēt daiļdarbos ietverto māksliniecisko vērtību apguvi.
3. Pilnveidot skolēnu izteikšanās prasmi runā un rakstos, iemaņas patstāvīgi spriest par kultūras norisēm, rosināt radošās spējas.
4. Radīt nosacījumus tam, lai skolēnam būtu vajadzība regulāri iekļauties kultūras dzīvē gan ar vērtējumu, gan aktīvu līdzdarbību. [42]

Literatūras mācīšana paver plašas iespējas skolēnu personības veidošanā un attīstīšanā. Viena no svarīgākajām mācību procesa daļām ir literatūras mācību stundas, kur skolēns galvenokārt veido un atklāj savu garīgo personību, ētisko nostāju. Mācību programmā literatūru ir paredzēts apgūt kā īpašu vārda mākslas veidu, kuram ir būtiska nozīme cilvēka gara dzīvē, apgūstot vārda kā daiļdarba pamatelementa daudznozīmību, tēlainību un izteiksmību. Aleksandrs Dauge atzīst, “ka māksla ne vien bagātina garīgo pasauli, bet ir arī svarīgs izziņas un estētiski mākslinieciskās darbības aktivizēšanas līdzeklis, kas sekmē radošo spēju attīstību.” [40,83] Arī krievu psihologs Ļ. Vigotskis atgādina: „Ne velti mākslu kopš seniem laikiem atzīst par to, kas ilgākā laikā maina mūsu uzvedību un mūsu organismu.” [56,287] Mākslas pedagoģijas un psiholoģijas jautājumus savos darbos risinājuši ievērojamie krievu pedagogi un psihologi – Ļ. Vigotskis, J. Iljins, N. Ščurkovs u.c. Viņu atziņas, ka mākslas uztvere ir grūts, psihisks darbs (Ļ. Vigotskis), ka mākslas darbos galvenais ir atklāt personiski nozīmīgo jēgu (A. Ļeontjevs) ir aktuālas arī šodien.

Mākslas darba uztvere ir radošs akts, tam ir īpaša daba. Literatūras stundā daiļdarbs uztverams kā mākslinieciskās saskarsmes līdzeklis. Notiek apmaiņa ar mākslinieciskajām vērtībām,

ko sekmē īpaša izziņas darbība, skolēna un skolotāja estētiskā sadarbība, kuras pamatā ir sociālā interakcija. Pedagoģis J.Rudzītis uzsver: „Kontakts jeb mākslinieciskā saskarsme ar daiļdarbu ir īpašs dialogs ar „otru realitāti” – tās uztvere, pārdzīvošana, izpratne, radoša pārveidošana iztēlē, personiska interpretācija un baudījums. Daiļdarba uztvērums ir radošs akts, kas ne tikai kaut ko pavēsta adresātam, bet modina arī emocijas, pārdzīvojumu un pārdomu plūsmu, lai veidotos lasītāja paša idejas, jūtas, vērtējums un orientācijas.” [33,1]

Diplomdarba autores uzdevums pedagoģiskajā darbā bija atrast tieši tās mācību metodes un darba organizācijas formas, kas veicinātu jauniešu radošo spēju apzināšanos, paušanu un tālāku attīstību. Mācību uzdevums bija palīdzēt skolēniem atklāt savu apdāvinātību, savas spējas, stiprināt ticību un pašāvērtību tām. Par piemērotākajām mācību metodēm pedagoģiskā izmēģinājuma darbā tika uzskatītas interaktīvās mācību metodes – mācību diskusijas, kooperatīvās mācīšanās veidi, spēles metode, imitācijas spēles, projektu metode. Interaktivitāte - nozīmē apzinātu, mērķtiecīgu un aktīvu visu iesaistīto pušu mijiedarbību, piemēram, mācību procesā katra un visu skolēnu kopā aktīvu līdzdarbošanos un savstarpēju mijiedarbību un arī skolotāja mijiedarbību ar katru un visu skolēnu grupu kopā. Tomēr radošo spēju attīstīšana nebija pašmērķis. Rūpējoties par skolēnu spēju pilnveidi, nedrīkst neievērot svarīgāko no tām – spēju jebkuros apstākļos palikt cilvēkam, personībai.

Tomēr jāatceras, ka skolēnu radošās spējas jāattīsta un jāveicina ne tikai literatūras stundās un tēmas ietvaros. Radošā pieeja mācību procesā, tajā skaitā arī mācību metožu un darba organizācijas formu izvēlē ir ļoti svarīga. Visa pamatā tiek likta vispusīga mācību vielas apguve, lai skolotāja raidītās informācijas saņēmējs (skolēns) būtu vispusīgi izglītots un pietiekami sagatavots mūsdienu dinamiskajai pasaules attīstībai.

3.4. Mācību materiālu atlase un sagatavošana

Gatavojot materiālus mācību stundām, kas veltītas Imanta Ziedoņa personības un daiļrades apguvei, diplomdarba autore pedagogiem ieteiktu iepazīt šādas mācību grāmatas un mācību metodiskos komplektus:

1. Ausekle D., Auziņš I., Balode M., Beķere I., u.c. autori. Literatūra 12. klasei. R.: Zvaigzne ABC, 1997.- 424.lpp.
2. Auziņa I., Dalbiņa D.Literatūra 12. klasei. – R.: Zvaigzne ABC, 2003.- 255.lpp.
3. Auziņa I. Skolotāja grāmata. – R.: Zvaigzne ABC, 2004.- 192.lpp.
4. Balode A., Ernstsone G., Raituma I., Spicberga M. Darba lapas 12. klasei. - R.: Pētergailis, 2005.- 74.lpp.
5. Muižniece R. Uzdevumi literatūrā 12. klasei. - R.: Pētergailis, 2006.- 132.lpp.
6. Skalberga A. Literatūra 12. klasei. - R.: RaKa”, 2001.- 450.lpp.
7. Skalberga A. Skolotāju grāmata. Literatūra 12. klasei. - R.: „RaKa”, 2001.- 542.lpp.

No I. Ziedoņa daiļdarbiem ieteicamākie būtu šādi darbi:

1. Promatnākt, šurpaiziet raksti par I. Ziedoni (sast. un iev. sarakst. I. Čaklā māksl. V. Grants). – R.: „Liesma”, 1983.
2. Ziedonis I., Ikstena N. Nenoteiktā bija. - R.: Dienas Grāmata, 2006, - 216.lpp.
3. Ziedonis I. Garainis, kas veicina vārīšanos. - R.: „Liesma”, 1976, - 181.lpp.
4. Ziedonis I. Raksti 1. – 12. sējums. R.: Nordik, 1995.-2004.
5. Ziedonis I. Svētki, kuros jāprot uzvesties.// Padoms. Atziņu krājums par literatūru bērniem. - R.: „Liesma”, 1986, - 237.lpp.

Par I. Ziedoni atrodami arī vairāki raksti periodikas izdevumos un interneta resursos, ieteicamākie no tiem:

1. Eglāja-Kristsons E. „...runā kā gudrais ozolā” Imanta Ziedoņa vēstules.// Karogs., 1997. Nr. 1.
2. Ikstena N. Bailes pazaudēt ļaudis.// Karogs., 2002. Nr. 5.
3. Intervija ar Imantu Ziedoni.// Rīgas Laiks., 2004. aprīlis.
4. Kārkliņa I. Atbildes meklēšana ir ceļš.// Karogs.,2008. Nr. 5.
5. Lešinska I. Kad dievs smejas, es smejos līdzī.// Rīgas laiks. 2002. 16. marts.
6. Rokpelnis J. Es nonācu pie viena.// Karogs., 2005. Nr. 5.

7. Šaitere T. Izvizināt ar motociklu? skat. internetā (29.04.2008.)
http://jauna.diena.lv/lat/politics/sestdiena/izvizinaat_ar_motociklu
8. Ziedonis I. Ja bērni prasa – „kāpēc?”// Padoms. Rakstnieki, mākslinieki un zinātnieki. - R.: „Liesma” 1988.- 284.lpp.
9. Ziedonis I. No patikšanas uz patikšanu.// Karogs, 2002. Nr. 5.

Vēl pie ieteicamās literatūras autore norāda šādas grāmatas:

1. Berelis G. Latviešu literatūras vēsture. – R.: Zvaigzne ABC, 1999, - 335.lpp.
2. Literatūra 10. – 12. klasei. Mācību programma. - R.: Zvaigzne ABC, 2004.- 113.lpp.

Savukārt, skolēniem, lai pilnīgāk apgūtu mācību procesu, papildus pedagoga norādītajam mācību līdzeklim, būtu nepieciešams iepazīt šādus I. Ziedoņa daiļdarbus:

1. Ziedonis. I. Krāsainās pasakas. R.: „Liesma”, 1973.
2. Ziedonis I. Motocikls (1965)
3. Ziedonis I. Man labvēlīgā tumsā (1975)
4. Ziedonis I. Taureņu uzbrukums (1988)

Lai papildinātu zināšanas par I. Ziedoņa personību un daiļradi, skolēni var iepazīt periodikas izdevumos. Šie avoti jau pieminēti ieteicamajā literatūras sarakstā pedagogiem.

4. Pedagoģiski mākslinieciskās saskarsmes norise Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltītajās stundās

Literatūras stundas nav vienkārši nodiktējams priekšmets četrdesmit minūšu garumā. Tas nav tik daudz zinātnes kā mākslas priekšmets. Mācīt literatūru nozīmē ietekmēt estētisko jūtu izpausmi un, galvenais, saņemt atgriezenisko saiti no skolēniem. Skolotāja mērķis ir saprast, vai literatūra ir spējusi ietekmēt skolēnu jūtu un domu pasauli, un ja ir ietekmējusi, tad kādā veidā un kurā virzienā.

Literatūras skolotāja pienākums, mūsu dienās, ir palīdzēt skolēniem iesaistīties radošā darbībā, viņus attiecīgi rosināt, virzīt, visnotaļ atbalstīt un atzinīgi novērtēt pašaktivitāti un pašizpausmi. Izmantojot dažādas mācību formas, aktuāla kļuvusi skolēnu sadarbības (sociālo) prasmju izkopšanas problēma. Skolotājam reizē nepieciešams pārvaldīt pedagoģiskās saskarsmes mākslu, lai radītu labvēlīgu psiholoģisko klimatu klasē, optimizētu mācību darbu, attiecības starp mācību procesa dalībniekiem. [33,89]

Veidojot mācību stundas, skolotājam ir jāņem vērā dažādi priekšnoteikumi stundu plāna izveidē. Katrai stundai ir noteikts mērķis. Šā diplomdarba ietvaros mācību stundas tika veidotas ar mērķi sekmēt skolēnu radošo spēju attīstību Imanta Ziedoņa daiļradei veltītajās stundās. Lai sasniegtu izvēlēto pedagoģiskās sadarbības mērķi, mācību process tika rūpīgi plānots un nemitīgi papildināts. Dažkārt mācību plāns tika mainīts pat stundas laikā, tas nav retums, kad iepriekš „ideālā” izplānotā stunda praktiskajā darbā izrādās ļoti tāla no ideāla, tātad tās stratēģija ir krasi jāmaina. Lai dažādotu stundu norisi, tika izmantotas šādas metodes: daiļdarba lasīšana, izlasītā komentēšana, mācību dialogs – sarunas, vizualizēšana, video skatīšanās, dramatizēšana, radošā rakstīšana u.c. Kā arī tika pielietotas atšķirīgas darba organizācijas formas – individuālais darbs, grupu darbs, frontālais darbs, kura laikā skolēni līdzās mācību vielai pilnīgo saskarsmes prasmes.

Izvēloties mācību metodes tika respektēti psihologa I. Maslo ieteikumi par mācību metožu izvēli. Mācību metodei jābūt tādai, kas:

- 1) ļauj ievērot pusaudžu vajadzības pēc metožu daudzveidības un rada tādu vidi, kas stimulē pusaudžu izziņas aktivitāti, veicina izziņas interesi;
- 2) māca pusaudžiem mācīties, izmantojot un attīstot, prāta, jūtu un gribas spējas, kā arī mācīšanās pieredzi;
- 3) sekmē skolēnu sadarbības pieredzi;
- 4) veicina informācijas uztveri un noturību;
- 5) padara skolotāju par padomdevēju un mācību darbības līdzorganizētāju;
- 6) veicina skolēnu mācību darbības pieredzi dažādās sociālajās formās. [24,6]

Gan veiksmīga metožu izvēle, gan laba savstarpējā sadarbība starp skolotāju un skolēniem

var stimulēt to, ka jaunieši piedalās daiļdarba līdzradīšanā. Saskarsmē ar daiļdarbu skolēns gūst estētisku baudījumu, attīsta savu personību, paplašina garīgo pasauli, kā arī pašizzina sevi. Skolēna paša atklātais, atrastais ir vērtīgs. Jebkurš atradums tuvina skolēnu daiļdarbam. Skolotājam nekādā gadījumā nevajag uzspiest savu pasaules redzējumu un savas pašizpaušmes formas bērniem.

Pilnvērtīgu mākslas uztveres procesu vienmēr caurvij estētiskais moments, kurā izpaužas prasme daiļdarbu uztvert kā mākslinieciskās jaunrades rezultātu. Daiļdarbu nevar ne mācīt, ne iemācīt, ne iemācīties. Skolēni sadarbībā ar skolotāju to gan var apgūt, iepazīt.

1. mācību stunda

Stundas temats: Ko es zinu par Imantu Ziedoni?

Stundas sākumā skolotāja nosauc vārdus: IMANTS ZIEDONIS, un drukātiem burtiem tos uzraksta uz tāfeles augšējās malas centrā. Skolēni tiek aicināti šī autora vārdu un uzvārdu ierakstīt savās literatūras kladēs, kad tas izdarīts, tiek uzsākta diskusija par to, kas ir Imants Ziedonis, ko viņš dara un kādēļ ir vērts runāt par šo autoru. Skolēni, savā starpā sarunājoties, atkārto jau iepriekšējos mācību gados apgūto informāciju par latviešu rakstnieku Imantu Ziedoni. Skolniece Rūta jau ir uzšķīrusi mācību grāmatu un nosauc precīzu dzimšanas dienas datumu (1933. gada 3. maijs). Skolotāja mudina skolēnus aprēķināt, cik vecs šobrīd ir Imants Ziedonis. Tiek noskaidrots, ka I. Ziedonim šogad svinama 75 gadu jubileja. Skolēni un skolotāja sarunājoties prognozē, ka kultūras pasākumi, kas saistīti ar autora gaidāmo jubileju šī gada vasaras sākumā varētu būt ļoti iespaidīgi. Skolēni nosauc viņiem zināmos autora darbus („Krāsainās pasakas”, „Poēma par pienu”, „Epifānijas”, „Motocikls” u.c.). Skolēniem visa iepriekš minētā informācija par I. Ziedoni jāattēlo vizuāli - kladēs. Pa visu klades lapu ir jāzīmē zīmējums ar nosaukumu „Imants Ziedonis”. Zīmējumā var attēlot pašu autoru, viņa darbu zināmākos tēlus un lietas, kas jauniešiem asociējas ar I. Ziedoni. Skolēni savās literatūras kladēs zīmē rakstnieku, vizuāli interpretē viņa daiļdarbus un to varoņus. Pēc skolotājas aicinājuma skolēni pa vienam dodas pie tāfeles un attēlo fragmentus no saviem zīmējumiem, kas jau tapuši literatūras kladēs. Katram skolēnam autors asociējas ar kaut ko citu, tādēļ ļoti interesanti ir vērot, kā pāris minūšu laikā uz tāfeles top zīmējums – „Imants Ziedonis”, kuru radījuši 14 atšķirīgi domājoši jaunieši. Uz tāfeles uzzīmēts grumbains vīrs, jo skolēni ir pārliecināti - ja autors dzimis tālajā 1933. gadā, tad grumbām vajadzētu būt. Grumbainajam vīram tiek zīmēti kupli, sirmi mati. Skolēni zīmējumu papildina ar lietām, kas viņuprāt visspilgtāk raksturo I. Ziedoni un viņa daiļradi. Kāds no skolēniem atminas, ka dzejnieks dzimis pie jūras, tādēļ zīmē viļņojošu jūru. Vēl kāds uzzīmē autoram rokā piena paku, uz tās rakstīts „Poēma par pienu”, otrā rokā autoram tiek iezīmēta pildspalva, kura simboliskā veidā atklāj I. Ziedoņa pamatnodarbošanos. Uz tāfeles tiek attēloti fragmenti no pasakas „Zaļā pasaka” -

zīmējumā redzami koki un brieža ragi, skolniece, kura to zīmē, atzīst, ka tieši brieža ragi un koki visspilgtāk palikuši atmiņā no multfilmas, kurā attēlots, kā mežs ienāk pilsētā. Mārtiņš zīmējumu papildina ar motociklu, jo tas viņaprāt norādot uz I. Ziedoņa populārāko dzejoļu krājumu „Motocikls”. Zīmēta tiek arī saule, jo maija mēnesī, kad autors dzimis tā noteikti spīdējusi. Līva uz tāfeles uzzīmē kreklu – tas simbolizējot viņas iecienītāko epifāniju par baltā krekla uzvilkšanu. Attēlotas arī vairākas vārdes – epifānija „Lēksim bedrē”. Ir skolēni, kuri apšaubā savas mākslinieciskās spējas un kautrējas klases priekšā zīmēt, tādā gadījumā Aivars, kuram ir grūtības koncentrēties stundas darbam, tiek aicināts papildināt zīmējumu ar klasesbiedru nosauktajām lietām un parādībām. Aivars labprāt izpilda šo uzdevumu. Kopumā zīmējums ir izdevies ļoti košs un apkopo informāciju, ko skolēni līdz šim ir uzzinājuši par autoru I. Ziedoni.

Kad klases kopīgais zīmējums „Imants Ziedonis” ir tapis un diskusijas par lietām, kas asociējas ar autoru norimušas, skolotāja ieslēdz kodoskopu un parāda ieskicējumu par I. Ziedoni. Kodoskopa materiālus skatīt pielikumā Nr. 2. Skolēni, kladēs zem saviem zīmējumiem raksta svarīgākos faktus par dzejnieka personību un daiļradi. Tehniskajā mācību līdzeklī, uzskatāmi attēlots dzejnieka portrets; dzimšanas datums, izglītības iestādes un nozīmīgākie sabiedrības labā veiktie darbi, kā arī uzskaitīti visi I. Ziedoņa daiļdarbu nosaukumi un izdošanas gadi. Šāds informāciju apkopojošs materiāls palīdz nostiprināt un sistematizēt skolēnu zināšanas.

Pēc uzskates materiāla apkopošanas skolotāja katram skolēnam izdala aizklātas lapiņas, uz kurām ir uzrakstīts viens citāts no kāda sabiedrībā pazīstama cilvēka izteikuma par dzejnieku I. Ziedoni. Ir astoņi dažādi citāti, kurus pa vienam saņem skolēni un rūpīgi izlasa. Dotie citāti:

1. „Imants vienmēr vēlēties, lai visam būtu savs stils. Vajagot dzīvot ar stilu un arī ēst ar stilu. Imantam patīk, ka esmu saposusies, ka uz galda deg svece, vāzē ielikta puķe. Viņš nav izlēpis, bet necieš rasolus, kuros sapļeckāts viss kopā. Nevar ciest piekrautus šķīvjus, viņš vēlas, lai uz katra uzlikts tā smalki, mazdrusiņ, lai var izgaršot katru ēdiena sastāvdaļu atsevišķi.” Ausma Kantāne-Ziedone – aktrise, politiķe uz Imanta Ziedoņa dzīvesbiedre.
2. "Imants ir mana garīgā vertikāle!" Ausma Kantāne-Ziedone – aktrise, politiķe uz Imanta Ziedoņa dzīvesbiedre.
3. "Kad satikāties, likās, ka visa pasaule dzīvo pa pāriem - baravikas aug pa pāriem, lazdu rieksti saķērušies pa pāriem, putni lido pāros un mēs - pāris." Ausma Kantāne-Ziedone – aktrise, politiķe un Imanta Ziedoņa dzīvesbiedre. [37]
4. "Mēs ticam viņam joprojām. Bet vai mēs šodien stāvam uz I. Ziedoņa platformas, spēdami par viņu ne tikai sajūsmināties, bet saprazdami to pilnībā?" Dainis Īvāns – politiķis un kultūras cilvēks.[23]
5. „Imants Ziedonis dzejiskajā nostājā izdomā sev pretinieku – kaut kādu savu – opozicionāru. Tas atgādina savulaik zvejnieku ballītēs lietoto piekasīšanās gājienu, proti, ir jāizdomā kāds,

kuram "vajag sadot". (..) Tas ir atvieglots kompozīcijas modelis. Nerunājas ar sevi, bet strīdas ar otru." Māra Zālīte – rakstniece. [18]

6. „Nelaimīga tā zeme, kurai nav savs Imants Ziedonis”. Silvija Radzobe – literatūrkritiķe. [29]
7. „Imanta Ziedoņa dzeju var salīdzināt ar Lielvārdes jostu, kas ir bezgalīga un nekad nebeidzas. Tai ir savs rotaļīgais ritms un domas dziļums.” Valdis Zatlers – valsts prezidents. [49]
8. „Imants Ziedonis ir racionāls domātājs (tiesa, viņš domā par iracionālām būšanām), kurš ar savu daiļradi tiecas sakārtot pasauli, precīzāk, vārdiski fiksēt pasaules iespējamo sakārtotību – arhetipiskās zīmes un simbolus, no kuriem radīt savas „baznīcas”.” Guntis Berelis – rakstnieks. [5,166]

Skolotāja aicina skolēnus izlasīt saņemtos citātu un pastāstīt, ko viņi ar to saprot. Vai piekrīt citātā teiktajam? Ko jaunu citātā teiktajā uzzina par I. Ziedoni? Ieva ir saņēmusi M. Zālītes citātu ar izteikumu par autora manieri rakstīt dzeju. Viņa pilnībā piekrīt M. Zālītes teiktajam, ka I. Ziedonis dzejā meklē kādu, ar kuru strīdēties un kuram pierādīt savu taisnību, bet jaunieta neuzskata, ka tas atvieglotu dzejošanu. Neesot starpības dzejā runāties ar sevi vai kādu izdomātu tēlu – vienlīdz abos gadījumos dzejošana ir līdzīga un prasa zināmu radošuma piepūli no dzejnieka. Turklāt Ieva norāda, ka ne tikai dzejā, bet arī prozas darbos Ziedonis atrodot diskutējamas tēmas atklājot savus uzskatus, kuriem nekad nepiekrītis vairākums lasītāju.

Mārtiņš saņēmis V. Zatlera citātu, kurā I. Ziedoņa dzeja tiek salīdzināta ar Lielvārdes jostas bagātīgumu un dažādību. Skolnieks atzīst, ka maz lasījis Ziedoņa dzeju, tādēļ viņam esot grūti spriest vai citāts ir atbilstošs, bet ja šo salīdzinājumu piedēvētu I. Ziedoņa epifānijām viņš noteikti piekrītu, jo tās patiešām viņam šķiet interesantas, bagātīgas un tematu izvēlē bezgalīgas.

Skolēni ļoti sajūsminās par A. Kantānes izteiktajām atziņām. Anna norāda, ka visā Ziedoņa dzīvesbiedres teiktajā, manāms mīļums un bezgalīga sevis ziedošana mīļotajam cilvēkam. Skolēniem šķiet, ka Ziedonis un Kantāne ir ļoti saderīgs pāris. Ir, protams, skolēni, kuri līdz šim nav zinājuši, ka pazīstamā politiķe un aktrise – Ausma Kantāne ir Imanta Ziedoņa kundze, tā viņiem ir jauna un pārsteidzoša informācija.

Marta saņēmusi S. Radzobes citātu - „Nelaimīga tā zeme, kurai nav savs Imants Ziedonis”. Tā patiešām būtu nelaimīga zeme, kurai nebūtu sava Imanta Ziedoņa – secina Marta, jo, kurš gan cits Latvijas literatūrā būtu radījis tik idejiski interesantas pasakas, un kurš būtu iedomājies, ka var rakstīt epifānijas? Meitene gan piebilst, ka noteikti citās zemēs, kurās nav I. Ziedonis ir kāds cits līdzīgais – kāds Matias, Roberts vai Žanete, kas raksta tikpat pārsteidzošus darbus kā mūsu Imants.

Skolēni tiek aicināti uzdot viņus interesējošos jautājumus par I. Ziedoni, kā arī paust viedokli par stundā dzirdēto. Skolēni uzdod vairākus jautājumus par I. Ziedoņa personību. Viņi vēlētos noskaidrot, vai viņam ir bērni, skolēni interesējas arī par Ziedoņa veselības problēmām. Tiek

uzdoti arī jautājumi par autora attiecībām ar citiem dzejniekiem un rakstniekiem. Ja kāds no skolēniem zina atbildes uz klasesbiedru jautājumiem, tad atbild uz tiem. Daži skolēni ir ļoti zinoši un spēj atbildēt gandrīz uz visiem klasesbiedru jautājumiem. Šādas diskusijas veidā tiek noskaidrots gan tas, ka I. Ziedonim no pirmās laulības ir divi bērni – meita Baiba un dēls – Rimants, gan tiek runāts par smagajām dzejnieka veselības problēmām. Ir jautājumi, kuri sagādā grūtības arī skolotājam sniegt atbildes. Piemēram, Ieva interesējas par I. Ziedoņa radošo domāšanu: „Kādam gan ir jābūt cilvēkam, lai izdomātu epifānijas? Ar ko I. Ziedoņa domāšana atšķirīgāka no pārējiem, kuri nespēj radīt tādas literāro žanru darbus?” Pēc šādu jautājumu izskanēšanas aizsākas diskusija par katra cilvēka unikalitāti un radošuma potenciālu. Tiek diskutēts par to, kas būtu jādara (jālasa, jāpiedzīvo, jāapskata), lai spētu radīt daiļdarbus. Skolēniem Ziedoņa daiļrade šķiet interesanta un neparasta, dažbrīd arī nesaprotama. Vairākums jauniešu secina, ka I. Ziedoņa rakstītāku ietekmējusi bērnība. Nozīme noteikti bijusi dzīvei pie jūras, tur arī radusies mīlestība pret dabu. Ziedonis noteikti kā īpaši esot izjutis vienkāršo zvejnieku dzīvi, bijis emocionāls savā bērnībā, tāpat, viņu varētu būt, ietekmējušas attiecības ar vecākiem un jo īpaši ar vecmāmiņu.

Stundas beigās skolēni ir guvuši vispārēju kopskatu par Imantu Ziedoni; ir atkārtotas un papildinātas zināšanas par autora personību un daiļradi, kā arī ir bijusi iespēja brīvi izteikt savas domas, iepazīstot dzejnieku kā personību un kā daiļdarbu radītāju.

2. mācību stunda

Stundas temats: Krāsas Imanta Ziedoņa daiļdarbos.

Šī mācību stunda seko tūlīt aiz iepriekšējās, tādēļ turpinās saruna par I. Ziedoni. Stundas uzdevums ir iepazīt autora emociju un uzskatu izpausmi krāsu tēlos.

Skolotāja aicina skolēnus aizvērt acis un ieklausīties pasakā. Skolotāja lasa I. Ziedoņa daiļdarbu „Melnā pasaka”. Skatīt pielikumā Nr.3. Kad pasaka ir izlasīta, skolēni tiek aicināti atvērt acis un literatūras kladēs rakstīt brīvo rakstu „Meln”. Brīvā raksta tapšanai tiek atvēlētas 5 -7 minūtes. Pēc brīvā raksta uzrakstīšanas, skolotāja skolēnus mudina nolasīt savus darbus klasesbiedriem. Pieci skolēni nolasa savus brīvos rakstus par tematu „Meln”. Darbi ir diezgan atšķirīgi gan satura, gan arī formas ziņā. Taču kopumā visus lasītos darbus vieno drūmas izjūtas. Melns, skolēnu apziņā, asociējas ar tumsu, bailēm, sliktu noskaņojumu un tml. Ainārs savu darbu tomēr rakstījis satīriskā dzejoļa formā. Viņš uzsver, ka visu nesaprotamo un neapgūstamo arī var saukt par melnu. Piemēram, ja visa pasaule būtu balta, tā cilvēkiem liktos melna, jo nekam nebūtu kontūras, un neviens priekšmets netiktu uztverts atsevišķi, tādēļ viss būtu viena balta masa, ko sauktu par melnumu. Tāpat arī Kosmos ir melns, kaut arī tajā ir daudz zvaigžņu un komētu, tas ir ļoti liels un šķiet melns.

Pēc piecu skolēnu brīvo rakstu nolasīšanas, skolēni tiek aicināti paust savu viedokli par to, kurš no dzirdētajiem darbiem patīcis vislabāk un kādēļ? Vairākums atzīst, ka patīcis tieši Aināra darbs, jo viņš mazliet ironizējis par melno krāsu un parādījis to baltu, bet balto savukārt parādījis melnu. Skolotāja skolēniem uzdod arī papildus jautājumus:

1. Vai agrāk ir lasīta „Melnā pasaka”? Ja lasīta, tad kādas izjūtas rodas, lasot pasaku pašam un kādas, kad to lasa priekšā skolotāja?
2. Vai lasītas arī citas I. Ziedoņa pasakas, kuras?
3. Vai patīk šā autora pasakas, un kāpēc patīk vai nepatīk?

Gandrīz puse klases skolēnu jau iepriekš ir lasījuši „Melno pasaku”, bet tas esot bijis diezgan sen, tādēļ jaunieši atzīst, ka esot jau aizmirsuši pasakas notikumus. Vieglāk pasaku esot uztvert, ja to lasa priekšā kāds cits. Šajā stundā, kā atzīst skolēni, ar acīm ciet klausoties „Melno pasaku”, bijusi iespēja, iztēlēt uzburt redzes gleznas par pasakā notikušo. Skolēni pasaku gan klausījušies, gan aizvērtām acīm skatījušies kā filmu un izjutuši emocionālu pārdzīvojumu. Daži skolēni savā brīvajā rakstā rakstījuši tieši par emocijām, ko sajutuši, dzirdot šo pasaku, citi savukārt rakstījuši, kā viņi izprot melno krāsu. Gandrīz visi skolēni ir lasījuši I. Ziedoņa „Krāsainās pasakas”. Visi skolēni arī atzīst, ka patīk pasakas, bet pēdējā laikā tās nelasot, jo uzskata, ka viņu vecumā vairs nepiedien tās lasīt. Neatliekot arī laika pasaku lasīšanai, jo esot daudzi literārie darbi, kurus skolēni lasa un uzskata par daudz vērtīgākiem un interesantākiem nekā pasakas. Tādi,

piemēram, ir vēsturiskie romāni, fantastiski stāsti un filozofiskā dzeja. Skolēnu sniegtās atbildes dod iespēju secināt, ka mūsdienās jaunieši lasa grāmatas un interesējas pa sev svarīgiem tematiem.

Skolotāja skolēniem pastāsta, kā I. Ziedonis izprot un uztver tumsu, kā tumsas motīvs izpaužas I. Ziedoņa dzejoļu krājumā „Man labvēlīgā tumsā” (1975). „Man labvēlīgā tumsā” ir grāmata par atjaunošanos, par jauniegūtu līdzsvaru, ko Ziedonis cituviet sauc par izlīdzināšanos sevī. Līdzsvara sajūtas radītais un tumsas labvēlībā augušais spēks nav izfilozofēts, tas ir izjūsts līdz sirds dziļumiem. Tas vibrē Ziedoņa dzejā, dodams tai tumšu mirdzumu un brīvu, atraisītu skanējumu, ko vietām kāpina spraigas elipses kā jauns izteiksmes veids. Nav svarīgi, ka grāmatā ir dažādu līmeņu dzeja, ka tajā var atrast darbnīcas skaidas vai lieku reizi sastapt dzejniekam piedēvēto pārlieko narcisismu. Svarīgas ir virsotnes, ko Imants Ziedonis „Man labvēlīgā tumsā” sasniedz savā un visā latviešu šolaiku dzejā. Ja Ziedoņa publicistika ir darbs dienas gaismai, tad viņa apceramā dzejoļu krājuma kodolā ir dziesmas tumsai. Tās nav nekādas novēlotas, vispārromantiskas nakts melodijas, bet ļoti apzinātas, pat mērķtiecīgas skaņas, ar kurām jāatvairā saules bailes un jāatrod jauna pašjūtība dzīvei. Tumsa nav biedīga. Tā ir labvēlīgs patvērums tam, kas iemācījies tumsā redzēt un būt tai draugos. Tumsa nav gaismas noliegums, bet vēl nepamodusies gaisma, gaisma, kas vēl ir tikai vārds tā, kā sākumā bija vārds.

Tieši pēc visdrūmākā dzejoļu krājuma „Caurvējš” (1975) sekoja „Man labvēlīgā tumsā” (1975), kārtējais autora mēģinājums lauzt uztveres inerci. Latviešu literatūrā no sākta gala tumsa tradicionāli traktēta kā gaismas pretstats, kā ļauno spēku sabiedrotā, kā haosam labvēlīga vide. Turpretī „Man labvēlīgā tumsā” veltīts tumsas attaisnošanai (gan piebilstot, ka jebkurš ar tumsu saistītais jēdziens Ziedoņa skatījumā ir ambivalents – tumsa ar gaismu saistīta tik cieši, ka nevar būt ne runas par pretstatīšanu). Man labvēlīgā tumsā tiecas pārtapt konceptuālā veselumā, attīrīties no visa liekā; būtībā dzejoļu krājums veltīts vienas vienīgas metaforas izvēšanai un poētiskai analīzei. Krājums it kā tiecas sarauties vienā kompaktā metaforā, bezgalīgi mazā punktā, kas – no šī paša punkta raugoties – tomēr ir bezgalīgi liels.

Dzejoļu krājums „Man labvēlīgā tumsā” gan nav iekļauts obligāti apgūstamās literatūras sarakstā 12. klasēm, un arī turpmākajās mācību stundās, kas veltītas I. Ziedoņa daiļrades apguvei par šo krājumu netiks runāts, tādēļ skolotāja mudina interesentus pašiem sameklēt dzejoļu krājumu un izlasīt. Pāris skolēnu atzīst, ka ir ieinteresēti plašāk iepazīt tumsas tematu un tādēļ noteikti izlasīšot konkrēto dzejoļu krājumu.

Skolēni secina, ka Imanta Ziedoņa tumsa un melnais itin nemaz nav tāds, kādu viņi paši uztver tumsu un melno. Skolēni apbrīno I. Ziedoņa oriģinālo pieeju tumsas simbolam un spēju pretoties vispārpieņemtajiem standartiem. Tiek uzdots uzdevums raksturot tumsu. Skolēni klades lapu vertikāli sadala uz pusēm; vienā pusē raksturo „labvēlīgo tumsu”, otrā pusē „nelabvēlīgo tumsu”. Uzdevums ir rakstīt visu, kas tumsā, konkrētajam skolēnam, šķiet labs un visu, kas tumsā ir

slikts. Kad uzdevums ir veikts kladēs, arī skolotāja tāfeli ir sadalījusi vertikāli, kur jānorāda labvēlīgā un nelabvēlīgā tumsa. Pēc skolotājas aicinājuma, Līga uz tāfeles raksta klasesbiedru sauktos piemērus, kas raksturo tumsu gan labvēlīgā, gan nelabvēlīgā ziņā. Pie sev „labvēlīgās tumsas”, skolēni sauc – iespēju pabūt vientulībā, padomāt, tumsā ir iespējama romantika un noslēpumu atklāšana, tumsa esot dziedējoša. Savukārt, „nelabvēlīgā tumsa” esot tad, kad uzglūn bailes, cilvēku pārņēmusi neziņa, tumsā var īstenoties ļaunu cilvēku sliktākie nodomi, tumsā ir kā „rozā brilles”, kas neļauj saskatīt patiesību.

Skolotāja skolēniem jautā; kādās krāsās viņi pārsvarā redz pasauli? Skolēniem jāatbild ar tādām krāsām kādas sastopamas I. Ziedoņa krāsainajās pasakās. Skolēni pārsvarā nosauc dzeltenu, pelēko un zaļo krāsu. Uz skolēnu atbildēm skolotāja atbild ar vārdiem no konkrētajām krāsu pasakām ar šādu citātu:

„Kādā krāsā tu redzi savu pasauli? Baltu? Tad jau zini, ka baltajai vāverei piedzima balti vāverēni, kas ieleca baltajos koku zaros, un vāvere nevar vairs tos atrast. Dzeltenu? Tad tava saule ir kā dzeltena pankūka ar garšīgām, kraukšķošām maliņām. Brūnu? Tad svešs nav brūnais vīriņš. Zilu? Tad tev pieder Zilais Cerību Zirgs. Melnu? Grūti dzīvot tumsā, tāpēc jātur acis vaļā. Sarkanu? Ak, bīstamā ugunsmeitiņa, liesmiņa, Guntiņa. Lillā? Tad rokā vienmēr lillā balons. Zaļu? Tad kādu nakti mežs ienāks arī tavā pilsētā un skapis būs kā džungļu krūms. Pelēku? Tad droši vien esi redzējis, kā pelēkā padebesī lec rīta sarkanā saule, un visi ierauga, cik tā skaista. Bet varbūt tava pasaule ir krāsota daudzās krāsās un tā ir raiba? Raiba kā dzeņa vēders, raibu mūžu dzīvo. Varbūt raibais nāk pie tevis spēlētis? To visu lasot - raibs gar acīm skrien!” [9]

Mācību stundas beigās skolotāja skolēniem iedod lapu, kurā uzrakstīti pārdomu darba temati. Viens no tematiem jāizvēlas par kuru tiks rakstīts pārdomu darbs. Temati ir visas I. Ziedoņa „Krāsainās pasakas”. (Piemēram, „Dzeltenā pasaka”, „Sarkanā pasaka”, „Zaļā pasaka” un pārējās. Radošo darbu sarakstā netiek iekļauta „Melnā pasaka”, jo par to jau ir runāts mācību stundas laikā.) Papildus rakstot radošo darbu ir jāatbild uz šādiem jautājumiem, kuri tiek nodiktēti, lai tos varētu pierakstīt literatūras kladēs:

1. Ko ar šo pasaku jūsuprāt vēlējies pateikt I. Ziedonis?
2. Vai pasakā bija kas tāds, ko jūs nesapratāt/ neizpratāt?
3. Ko simbolizē konkrētā krāsa pasakā?
4. Kāds ir pasakas emocionālais noskaņojums?
5. Kuros citos I. Ziedoņa, kā arī citu autoru darbos vai latviešu folklorā sastopama tava izvēlētā krāsa.

Uzdotais pārdomu darbs jāraksta mājās un jānodod pēc nedēļas, darba apjoms netiek noteikts, jo kā uzsver skolotāja – galvenais ir kvalitāte, nevis kvantitāte. Mājas darbs tiks vērtēts 10 baļļu sistēmā.

3. mācību stunda

Stundas temats: Brauciens ar motociklu.

Skolotāja ir sagatavojusi katram skolēnam izdales materiālus no dzejoļu krājuma „Motocikls”. Uzdevums ir individuāli izlasīt visus dzejoļus no krājuma 1. daļas un atbildēt uz septiņiem jautājumiem. Skolotāja nolasa jautājumus uz kuriem būs jāatbild rakstiski kladēs pēc dzejoļu izlasīšanas:

1. Cik vecs jūsuprāt ir liriskais varonis?
2. Raksturojiet liriskā varoņa izskatu (frizūru, apģērbu, augumu utt.).
3. Kurp dodas liriskais varonis?
4. Raksturojiet dzejoļu galvenos motīvus.
5. Raksturojiet dzejoli no 156. lpp (Skatīt pielikumā Nr.) „Es apstājos ceļa malā ..”. Vai šajā dzejolī ir jaušams savādāks liriskā varoņa noskaņojums?
6. Kāds tematika iezīmējas dzejolī „Svētdien panācu uz ceļa meiteni ar kallu ziediem ..” Vai šis dzejolis ir pazīstams?
7. Raksturot dzejoļu krājuma 1. daļas liriskā „Es” attieksmi. Vai viņš runā pats sev, vai uzrunā kādu citu?

Jautājumus skolēni pieraksta savās pierakstu kladēs. Pirms skolēni sāk lasīt dzejoļus, skolotāja mazliet raksturo šo dzejoļu krājumu, citējot ar I. Ziedoņa vārdiem: „Ātrums ir tas – kas glābs mani un izraus ārā no ikdienības”. Ātrums ir I. Ziedoņa stihija.

Skolēni līdz šim ir tikai dzirdējuši par šādu krājumu, vai arī lasījuši pāris dzejoļus. Dažbrīd Ainārs klusiņām iesmejas vai pasmīn, uz skolotājas jautājumu: „Kas noticis, par ko smeijies?” Ainārs atzīst, ka dzejoļu valoda esot ļoti interesanta un pārsteidzoša. Ļoti dzīvīgs un pat fiziski sajūtams esot dzejolis „Stūre”. Iesākas neliela diskusija par dzejoļa tematiku. Līva apgalvo, ka dažus dzejoļus nesaprot, kā arī neizprot to atrašanos šajā krājumā. Viņaspārāt, daži dzejoļi ir ļoti jauki, piemēram, „Kāds smaržīgs vakars ..”; „Svētdien panācu uz ceļa meiteni ar kallu ziediem ..”; „Visskaistākām ogām pasaulē ..”, bet pārējie, kas nosauc motocikla detaļas nesaderot kopā ar iepriekš nosauktajiem. Mārtiņš gan pārtrauc Līvu pusvārdā un norāda, ka visi dzejoļi esot kā ideāls komplekts. Dzejoļos ar tehniskiem virsrakstiem, piemēram, „Stūre”, „Blakusvāģis”, arī esot jauks un saprotams sižets. Dzejoļus vajagot lasīt kopā pa teikumiem, nevis atsevišķiem vārdiem.

Kad visi skolēni ir izlasījuši dzejoļus, tad kopīgi ar solabiedriem pārrunā jautājumus un rakstiski uz tiem atbild pierakstu kladēs. Skolēni mutiski atbild uz pirmo jautājumu: „Cik vecs jūsuprāt ir liriskais varonis?” Skolēni lirisko varoni raksturo kā jaunu, traku puisi, kurš vēlē atklāt un iekarot Pasauli. Liriskā varoņa vecums tiek minēts no 20 – 25 gadiem. Anna gan min, ka,

viņasprāt, liriskais varonis esot viņas vecumā (18. gadi), jo tieši šis ir tas vecumposms, kad galvā rosās visdažādākās domas un laika ritējumam, precīzāk – ātrumam, ir ļoti liela nozīme. Skolēni uzskata, ka I. Ziedonis šajā krājumā lieliski raksturojis sevi, savus jaunības gadus. Kāda skolniece norāda, ka sirmā vecumā, jau nu noteikti, liriskais varonis neraksturotu ne mehāniskas motocikla sastāvdaļu, ne arī runātu par kaislīgu satikšanos ar meiteni. Veciem liriskajiem varoņiem laiks velkoties, bet jauniem viss steidzas.

Jaunieši atzīst, ka liriskais varonis tikpat labi varētu dzīvot arī mūsdienās, valkāt T-kreklu, nodilušas džinsus un melnas kediņas. Ar savu motociklu liriskais varonis varētu nakts stundā izbraukāt Ziedoņdārzu vai Vērmanparku un arī baidīt dabas smaržas. Protams, to liriskais varonis darītu, ja būtu rīdzinieks, jo ārpus Rīgas jau nebrauktu – benzīns esot dārgs. Skolēni ir vienisprātis, ka šajā krājumā I. Ziedonis sevi ietērpj liriskā varoņa lomā, ka tieši par savu trakulīgo jaunību viņš raksta.

Par dzejoļu krājuma 1. daļas galvenajiem simboliem tiek atzīti – ceļš, ātrums, steiga, vējš un arī motocikla detaļas skolēni uztver kā simbolus. Jaunieši sāk filozofēt, ka motocikls tikpat labi varētu būt cilvēks, un tā sastāvdaļas raksturo cilvēka ķermeni. Piemēram, stūre noteikti varētu būt galva, motors noteikti ir sirds, bremzes varētu būt cilvēka kājas, kuras reizēm nespēj apstāties un piebremzēt. Bet par spieķiem aizsākas gara diskusija, kuru vietu tie ieņemtu cilvēku ķermenī. Lielākajai daļai skolēnu šķiet, ka spieķi simbolizē cilvēka garastāvokli, emocijas un labsajūtu attiecīgajā situācijā, bet benzīna tvertne savukārt sirdsapziņu, kurā tiek noglabāta visa svarīgākā informācija.

Skolotāja lūdz Līgu skaļi izlasīt dzejoli „Es apstājos ceļa malā”. Līga izlasa dzejoli, pārējie skolēni uzmanīgi ieklausās. Pēc dzejoļa nolasīšanas, Rūta atbild uz piekto jautājumu. Skolniece saka, ka dzejolis atšķiras no pārējiem krājuma dzejoļiem, bet arī ar to iederoties šajā krājumā, tas esot, kā „trekns komats” - pauze trakajā motocikla skrējienā. Šāda apstāšanās („trekns komats”) esot ļoti nepieciešama jebkurā dinamiskā darbībā. Liriskajam varonim šajā dzejolī tiek dota iespēja atpūsties, pasapņot un pakavēties atmiņās.

Einārs pats piesakās atbildēt uz sesto jautājumu un pie reizes arī nolasīt dzejoli „Svētdien panācu uz ceļa meiteni ar kallu ziediem ..”. Skolnieks pārējos pārsteidz nevis ar dzejoļa nolasīšanu, bet gan to nodziedot. Pārējie skolēni pievienojas dziedot. Klasē manāms emocionāls pacēlums un visu skolēnu vienotības sajūta. Skolēni vienbalsīgi apstiprina, ka zina dziesmu par meiteni ar kallu ziediem, bet iepriekš neesot iedomājušies, ka vārdu autors ir I. Ziedonis. Pārsteidzoši, ka mūsdienās skolēni zina vārdus dziesmai, kura tapusi pagājušā gadsimta 60. gados. Skolēni uzskata, ka arī šis dzejolis iederas dzejoļu krājumā, jo atbilst liriskā varoņa vecumam un interesēm. Dzejolis ir par simpātijām pret pretējo dzimumu un slēptu kaisli. Krājumā iezīmējas mīlestības tematika. Tieši tādēļ, ka dzejolī kaisle un simpātijas ir apslēptas, tas esot mazliet skumjš. Īpaši dzejoļa pēdējais

pants:

„Kur es braucu, vēl joprojām
Dzirdu tavu mazo paldies.
Kāpēc man bij jāved citam
Meitene ar kallu ziediem?”

Skolēni uzskata, ka Imants Ziedonis ar šo krājumu ir vēlējies lasītājiem pavēstīt par savām izjūtām, kādas ir, kad cilvēku, kas ļoti aizrauj, bet tajā pašā laikā, steidzoties un baudot asas izjūtas, ir jāprot apstāties, jo reizēm tieši apstāšanās brīdī tiek novērtētas daudzas līdz šim pašsaprotamas lietas. Dzejoļi, kaut gan tapuši pagājušā gadsimta vidū, joprojām ir aktuāli un estētiski baudāmi. Skolēni ir pārsteigti par dzejnieka māku rakstīt atbilstoši dažādiem laikiem, tiek pieļauta iespēja, ka arī pēc gadiem simts šis dzejoļu krājums būs aktuāls.

Tuvojoties mācību stundas beigām, skolotāja uzdod mājas darbu. Skolēniem mājās jāizlasa arī dzejoļu krājuma 2. daļa „Nemiers – miers” un jāatbild uz šādiem jautājumiem:

1. Uzrakstiet, kādu noskaņu rada I. Ziedoņa dzejoļu kopa!
2. Norādiet un rakstiski formulējiet, jūsuprāt nozīmīgākās tēmas, par ko ir šie dzejoļi!
3. Kādi motīvi, jūsuprāt, vērojami šajā I. Ziedoņa dzejoļu krājuma 2. daļā? Formulējiet un uzrakstiet tos!
4. Kā, jūsuprāt, liriskais varonis izjūt laiku un telpu? Savu viedokli pamatojiet ar dzejas citātiem!

Uz nākamo literatūras stundu no dzejoļu krājuma „Motocikls” jāizvēlas un jāiemācās viens dzejolis no galvas. Tas būs izteiksmīgi jādeklamē klases priekšā. Jāņem līdzi kāds priekšmets, kas asociējas ar autoru un jāprot argumentēti pamatot, kādēļ.

4. mācību stunda

Stundas temats: Brauciens ar motociklu pretī uzbrūkošiem taureņiem.

Šīs stundas laikā skolēniem jādeklamē izvēlētie dzejoļi no krājuma „Motocikls”. Skolotāja katram skolēnam izdala šauru lapiņu uz kuras jāuzraksta klasesbiedra vārds un, skolēnprāt, attiecīgais vērtējums par dzejoļa priekšnesumu. Liekot attiecīgo vērtējumu, tas arī ir jāpamato, jānorāda, kas labi vai ne tik labi izdevies dzejoļa runātājam. Šādā veidā skolēni līdzdarbosies savu klasesbiedru novērtēšanā.

Skolēni pēc brīvas izvēles dodas klases priekšā deklamēt dzejoli un līdzī ņem arī priekšmetu, kas asociējas ar Imantu Ziedoni. Kopumā dzejoļi ir ļoti labi sagatavoti. Līva ļoti skaisti deklamē krājuma pašu pirmo dzejoli, un pēc dzejoļa nodeklamēšanas kautrīgi no paduses izvelk sarkanu kedu. Jauniete savu izvēlēto priekšmetu un asociāciju ar I. Ziedoni pamato šādi – „Man šī kediņa ir ļoti mīļa un nu jau arī gana sena. Tā ir spilgta, pamanāma, jo sarkanā krāsā, bet tajā pašā laikā tā jau ir gana nodilusi un daudz nostaigājusi. Tāda pati kā šī sarkanā keda man šķiet Imanta Ziedoņa dzeja. Viņa dzeja ir mīļa un interesanta, tā ir pamanāma, jo to rakstījis spilgts un pamanāms dzejnieks. Es I. Ziedoņa dzeju lasu ikreiz, tad jūtos nomākta vai par kaut ko šaubos. Dzeja arī ir vienkārša un viegli saprotama – ērti lasāma, tāpat kā mana kediņa viegli valkājās, jo nav nekāda smalkā ielas kurpe.” Līvas raksturojums par I. Ziedoņa dzeju šajā mācību stundā šķiet visprecīzākais un tīrākais, kā arī pelna lielu klasesbiedru atzinību.

Marta savukārt ir atnesusi mazu pavasarīgu ziedu pušķīti, jo uzskata, ka Ziedoni raksturojošais gadalaiks ir pavasaris. Viņsprāt, katram autoram esot savs gadalaiks, piemēram, A. Brigadere simbolizējot vasaru, O. Vācietis rudeni, bet I. Ziedonis pavasari. I. Ziedoņa dzeja esot jauneklīga, spraiga un mūžam nenovecojoša, tieši tādēļ Martai līdzī pavasarīgo ziediņu – mālļēpeņu pušķītis.

Arī Ainārs ieradies ar ziedu rokās, viņš atnesis kallas ziedu. Ainārs, protams, arī nodzied dziesmu – „Meiteni ar kallu ziediem”. Tas ir interesants un drosmīgs priekšnesums, klasesbiedri ir sajūsmā par skolnieka uzņēmību un pievienojas dziesmā. Kallas atnešanu gan Ainārs daudz nespēj pamatot, ziedu esot paņēmis, jo tas pieminēts konkrētajā dzejolī. Kalla arī asociējoties tieši ar šo dzejoli un visu Ziedoņa daiļradi kopumā.

Šīs mācību stundas laikā skolotājai un klasesbiedriem skolēni parāda dažādus priekšmetus, kas asociējas ar I. Ziedoni. Tie ir - matulaka, kas norāda uz īpašo Ziedoņa frizūru jaunības gados, kāds atnesis epifāniju izdevumu, citam līdzī 70. gados izdotās krāsainās pasakas, bet Einārs klases priekšā deklamējot dzejoli „Nepārtraukti” rokās vicina pūpolzaru. Pūpolzars viņam rokās tādēļ, ka Ziedonis savulaik ļoti cīnījies par to, lai kāpās tiktu stādīti pūpolvītoli, un skolnieks autoru uzskata par lielu dabas mīli.

Pēc dzejoļu nodeklamēšanas skolotāja savāc klasesbiedru vērtējuma lapiņas par katra sniegumu, pēc kuriem tiks noteikti vērtējumi ar atzīmi ballēs. Stundas atlikušajā daļā tiek pārrunāti mājās uzdotie jautājumi par dzejoļu krājuma „Motocikls” 2. daļu. Skolēni pamato otrās daļas nosaukumu – „Nemiers – miers”. Nosaukums šai daļai esot ļoti atbilstošs. Tiek piedāvāts arī variants, ka šīs krājuma daļas nosaukums varētu būt - „Trauksme” vai arī „Panika”. Vispilgtāk 2. daļas tematiku izsakot pēdējais dzejolis „Draugiem”, kurā liriskais varonis jūtās vientuļš un nesaprasts, viņam ir it kā viss, ko varētu dzīvīvē vēlēt, bet nav ar ko dalīties. Visos dzejoļos manāms liriskā varoņa satraukums, bet neesot īsti nojaušams par ko. Centrālais tēls šai krājuma daļai varētu būt vārdiņš „ES”, jo visi dzejoļi esot tieši saistīti ar lirisko varoni. Viņš nerunā vienkārši par apkārtējiem, dabu vai negācijām, visas šīs lietas tiek asociētas „izlaistas” caur pašu lirisko varoni. „Motocikls” 2. daļas liriskais varonis esot tas pat, kas 1. daļā, bet daudz saspringtāks palicis un par visu ļoti nobažījies, sabēdājis, dažbrīd pat vientuļš.

Mājās skolēniem pastāvīgi jāiepazīstas ar dzejoļu krājumu „Taureņu uzbrukums” (1988). Skolotāja izdala dzejoļu izlasi no šī krājuma. Dzejoļu izlasi skatīt pielikumā Nr. 4. Lai skolēnus emocionāli noskaņotu iepazīt dzejoļu krājumu „Taureņu uzbrukums”, skolotāja nolasa rakstnieka Gunta Bereļa raksturojumu šim krājumam. „Krājums Taureņu uzbrukums (1988) ievietots divu bezgalības simbolu ietvarā: sākumā - pasaule, kas saredzama puteklī, beigās - čūska, kas rij savu asti. Savukārt saskarsme ar taureņiem šoreiz veido Ziedoņa “nelineāro filozofiju”: taureņi ir “kustība sevī” (viegli ieraugāma analogija ar cilvēka garīgo darbību), taureņu raustīgais lidojums saistīts ar mūsu esamības pavērsieniem; taureņi ir kā absolūtās, bezmērķīgās brīvības metafora; taureņi vieno laikus un telpu; taureņi nav lietderīgi, ja nu vienīgi tos var uzlūkot kā šīs pašas nelietderības metaforu.” [4]

Ļoti spilgtu raksturojumu šim dzejoļu krājumam devis arī pats dzejnieks I. Ziedonis saka šādus vārdus: „Dzeja ir laiks. Ļoti personīgs laiks. Ar ļoti personīgu ritumu. Ritumam vienmēr ir kāds sakars ar steigu. Laiks taču vienmēr steidzas. Un ritms ir steigas mērs. Ļoti personīgs mērs. Ļoti personīgas steigas mērs.

Laiks steigtin steidzas. Nav zinām, kur tas beidzas. Bet daudz maz var saprast, kur tas sācies. „Taureņu uzbrukums” man aizsākās, ejot arvien dziļāk zinībās par pasauli, laiku un telpu. Uznāca bijība pret Vareno Neaptveramo. Un arī bailes no visu lietu relativitātes, nenotveramības, efemerisma. Tāpēc virsrakstā parādījās vārds „uzbrukums”. Kaut kas, kas apdraud tavu stabilitāti. Blakus mirkļa izgaismošanās burvībai vienmēr uzradās bailes no dvēseles atvērtības, no taureņu brīvības un nenoteiktības. [52,9]

Mājās lasot dzejoļu izlasi no krājuma „Taureņu uzbrukums”, jāatbild uz šādiem jautājumiem:

1. Raksturot dzejoļu izlases lirisko varoni?

2. Salīdzināt Tauriņu lirisko varoni ar Motocikla braucēju!
3. Kāds paradokss ir dzejoļu krājuma nosaukumā – „Taureņu uzbrukums”?
4. Izskaidrojiet metaforas „taureņu mākonis” un „brīvs laiks”!
5. Izdomājiet nosaukumu pasaulei, kurā nav taureņu!

5. mācību stunda

Stundas temats: I. Ziedonis citu autoru skatījumā un intervijās.

Skolēni tiek saliedēti divās grupās. Grupu izveide tiek organizēta izlozes veidā. Skolēniem no trauka jāivelk salocīta lapiņa, uz kuras ir rakstīts „avīze” vai „intervija”. Tiem, kuri izvilka vārdu „intervija” – kopīgi jāveido intervija ar Imantu Ziedoni, bet tiem, kuri izlozēja vārdu „avīze” jāizveido sienas avīze par godu I. Ziedoņa gaidāmajai 75. gadu jubilejai. Par ko tiks runāts intervijā ar I. Ziedoni un kādā formātā tiks prezentēta šī intervija, ir pilnīgi pašu skolēnu izvēle. Arī sienas avīzes tematika nav noteikta vai kaut kādā veidā ierobežota. Galvenais, lai avīze ir būtu veltīta autora jubilejai un lai tajā būtu dažādi skicējumi un sīkumiņi par dzejnieka personību un daiļradi.

Lai prezentāciju apjoms būtu daudzveidīgāks skolotāja skolēniem izdala dažādus materiālus par I. Ziedoni. Tiek doti šādu rakstu kopētie materiāli:

1. Eglāja-Kristsons E. „...runā kā gudrais ozolā” Imanta Ziedoņa vēstules.// Karogs., 1997. Nr. 1.
2. Intervija ar Imantu Ziedoni.// Rīgas Laiks., 2004. aprīlis
3. Ikstena N. Bailes pazaudēt ļaudis.// Karogs., 2002. Nr. 5.
4. Leškina I. Kad dievs smejas, es smejos līdzī.// Rīgas laiks. 2002, 16. marts.
5. Rokpelnis J. Es nonācu pie viena.// Karogs., 2005. Nr. 5.
6. Ziedonis I. No patikšanas uz patikšanu.// Karogs, 2002. Nr. 5.
7. Grīnuma I. Ziedonis ir aktuāls vienmēr.// Diena, 2008, 10. maijs
8. Kļaviņš I. Ziedoņa dienas ziedoņa dienās.// Neatkarīgā, 2008. 9. maijs
9. Radzobe S. Imanta Ziedoņa nozīme 20. gadsimta 70. gadu jauniešu (garīgajā) dzīvē jeb Brehta noraidījums.// Neatkarīgā, 2008. 9. maijs

Skolēni var brīvi arī izmantot līdzpaņemtos materiālus, mācību grāmatas un iepriekšējo stundu pierakstus.

Skolēni ļoti veiksmīgi darbojas grupās. Tiek sadalīti pienākumi, piemēram, rakstvedis, kurš melnrakstā pieraksta visu nepieciešamo informāciju. Grupās tiek norīkoti arī jaunās informācijas atradēji, skolnieki, kuri lasa informāciju un atzīmē svarīgo. Ir arī ideju ģeneratori, kuri prāto, kā būtu labāk un interesantāk paveikt uzdevumu, kā arī noorganizēt prezentāciju.

Skolotāja šajā stundā vairāk izpilda skatītājas lomu, vēro klasē notiekošo un atbild uz

skolēnu jautājumiem Par prezentācijām skolēni saņems vērtējumu 10 baļļu sistēmā un visi vienas grupas dalībnieki saņems vienādu vērtējumu.

6. mācību stunda

Stundas temats: I. Ziedoņa personības un daiļrades interpretācija.

Iepriekšējā stundā skolēni aktīvi ir darbojušies grupās, lasījuši un apkopojuši informāciju, centušies pēc iespējas interesantāk veidot savas prezentācijas un izpildīt skolotājas norādījumus.

1. grupa, kas atrāda savu veikumu ir sagatavojusi sienas avīzi par godu Imanta Ziedoņa gaidāmajai 75. gadu jubilejai. Šajā grupā strādājuši seši skolēni. Sienas avīze ir veidota uz lielas kartona plāksnes, kas aplīmēta ar sīkiem izgriezumiem no dažādiem rakstiem, kā arī papildināta ar dažādiem zīmējumiem un krāsainiem virsrakstiem. Avīzes nosaukums ir „3. maijs”. Skolēni ir uzzīmējuši I. Ziedoni bērnībā – viņuprāt, dzejnieks bērnībā bijis smalkas miesasbūves zēns ar kupliem matiem un lielām zinātkārām acīm. Pie zīmētās bērnības bildes ir pierakstīti dažādi Ziedoņa dzīves fakti, kas varējuši tik sekmīgi ietekmēt mazā Imanta radošo izaugsmi nākotnē. Avīzē tiek pieminēti dzejnieka bērnības fakti. No skolotājas dotajām intervijām iezīmēti fakti, kāda varējusi būt mazā Imanta ģimene – vecāki, vecvecāki, kādi bijuši draugi un kāda apkārtnē. Avīze ir veidota kā mini biogrāfisks apraksts par I. Ziedoņa dzīvi. Ir minēti nozīmīgākie gadskaitļi dzejnieka dzīvē (izglītības iestādes, daiļdarbu izdevumi, aktivitātes, saņemtie apbalvojumi). Ir arī salīmēti attēli, kas ataino autora dažādos dzīves posmus un laikabiedrus. Īpaši koši ir izrakstītas dzejoļu rindas un panti, kas skolēniem likušies zīmīgi un vislabāk pazīstami no dzejnieka darbiem. Sienas avīzes sānu malā skolēni ir izrakstījuši dažādu rakstnieku un dzejnieku atziņas par I. Ziedoni. Kad skolēni ir pabeiguši prezentēt savu veidoto sienas avīzi, pārējie klases skolēni tiek aicināti uzdot jautājumus. Klasesbiedri interesējas par to, kādēļ tieši attiecīgās dzejoļu rindas izvēlētas sienas avīzei kā atbilstošākās, uz ko tiek saņemta ļoti subjektīva atbilde – ka tās ir dzejoļu rindas, kas avīzes veidotājiem patikušas vislabāk un visvairāk asociējas ar I. Ziedoni. Dzejoļu rindas esot ņemtas no dzejoļu krājumiem „Motocikls”, „Es ieeju sevī” un „Man labvēlīgā tumsā”. Skolotāja skolēniem jautā – kurš I. Ziedoņa dzīves posms viņiem šķiet visbagātīgākais un pašam autoram radoši augšupejošākais. Skolēni uzskata, ka Ziedonis nepārtraukti attīstās savā daiļradē, bet viņiem noteikti tuvāks esot autora daiļrades sākuma posms, jo tā laika dzejoļi šķietot jautrāki, dzīvīgāki. Neesot tik pārdomāti un noslīpēti. Piemēram, dzejoļu krājums „Taureņu uzbrukums” skolēniem šķiet par sarežģītu, pārāk sterili izstrādāt un noslīpēts. Bet kā atklāj Līga – viņa pilnīgi pieļauj domu, ka kādā dzīves posmā tieši krājums „Taureņu uzbrukums” viņai šķitīs visinteresantākais un atbilstošākais tā laika situācijai.

Kad pirmā grupa beiguši prezentāciju un atbildējuši uz skolotājas, kā arī pārējo klasesbiedru

jautājumiem, skolotāja aicina klausītājus (pārējos skolēnus) izteikt viedokli par prezentāciju un atbilstošo vērtējumu tai. Skolēni norāda pozitīvo klasesbiedru sniegunā. Viens no pozitīvajiem faktiem, ka apkopots tik liels informācijas daudzums, tik mazā sienas avīzē un pie tam ļoti uztverami. Radošs un patīkams moments, ka avīzes veidotāji centušies vizualizēt I. Ziedoņa bērniību. Klases kolektīvs vienojas, ka sienas avīzes veidotāji pelnījuši 9 balles par paveikto darbu.

Nākamo prezentāciju veidojuši 5 skolēni. Skolēnu uzdevums ir veidot interviju ar Imantu Ziedoni. Priekšnesumu uzsāk Rūta, kas iejūtas raidījuma „100 g kultūras” vadītājas lomā. Viņa uzsāk sarunu par to, ka latviešu populārajam dzejniekam, rakstniekam un kultūras cilvēkam šodien liela jubileja, un tieši tādēļ godājamais jubilārs šodien sagaidāms televīzijas studijā, kur viņu intervēs arī ļoti populārā latviešu rakstniece Nora Ikstena. Rakstnieces personā iejutusies Līva, bet I. Ziedoni atveido Ainārs. Skolēnu atveidotās personas ir diezgan aizraujošas, atraktīvas un komiskas. I. Ziedoņa personāžs nemaz nešķiet 75 gadus vecs un arī N. Ikstena ir pilnīgi savādāka, nekā pierasts redzēt televīzijā un lasīt intervijās. Intervijas laikā I. Ziedonim tiek uzdoti jautājumi par to, kas viņu šobrīd nomāc, par nākotnes iecerēm, mīlestības jūtām un bērniības atmiņām. Atbildes Ziedoņa tēlam ir veidotas no skolēniem dotajiem interviju materiāliem. Pozitīvi tas, ka jautājumi un atbildes sakombinētas tā, ka grūti būtu iebilst, ka tā nav patiesība. Intervijas tekstos tiek izspēlētas dažādas komiskas situācijas un versijās, kā I. Ziedonis varētu atbildēt uz dažādiem jautājumiem. Kad skolēni beiguši savu intervijas prezentāciju, pārējie klasesbiedri neviltotā sajūsmā aplaudē. Skolotāja uzdod jautājumu, kādēļ šīs personas attēlotas tā un ne savādāk. Līva atbild, ka I. Ziedoņa tēls veidots tāds jautrs un nešpetns, jo viņu grupa uzskatot, ka tāds viņš arī patiesībā esot. Neesot jēgas atdarināt salīkušu onkuli ar spieķi, ja viņa būtība pilnībā neatbilstot ārējam tēlam. Arī N. Ikstenas veidotais tēls speciāli veidots dzirkstošs un koķets, jo, kā zināms, jaunības un brieduma gados I. Ziedonis bijis ļoti iekārojams un apbrīnots sieviešu elks, tad kādēļ gan, lai arī N. Ikstena koķeti nečalotu ar šarmanto un žiperīgo dzejnieku. Uz klases biedru jautājumu, kādēļ grupā ir 5 cilvēki, bet prezentācijas laikā uzstājas 3, Rūta atbild, ka pienākumi sadalīti līdzvērtīgi. Intervijas tekstu un ideju radījuši Evija un Einārs, bet prezentācijas funkcijas atvēlētas Rūtai, Aināram un Līvai. Klasesbiedri nolemj, ka par tik bagātīgu, uzjautrinošu un radoši veidotu interviju prezentācijas autori pelnījuši 10 balles.

Stundas turpinājumā skolēniem tiek izdalītas lapas, kuras vienā malā ir rakstīti 3 dažādi I. Ziedoņa dzejoļi, bet otrajā malā brīva vieta skolēna radītajam dzejolim. Skatīt pielikumā Nr. 5. Dotie dzejoļi ir šādi: „Esmu svešāks palicis. Man jāiet..”; „Lapsene nomirusi - ..”; „Kad tu jau meitai bizes pīsi, ..” Skolēniem ir jāizlasa visi trīs dzejoļi un, izmantojot no katra dzejoļa vismaz vienu rindiņu, bet ne vairāk par četrām jāraksta savs dzejolis. Dzejoļa tematam jābūt vai nu par mīlestību vai eksistenciāliem jautājumiem. Dzejolim jābūt vismaz ar 18 rindām. Šāds uzdevums tiek dots skolēniem ar mērķi attīstīt viņu primārās un reizē arī sekundārās jaunrades prasmes.

Kad dzejoļi tapuši, skolēni tiek aicināti sasēsties grupās – 1. grupa tie, kas rakstīja mīlestības dzejoļus, 2. grupa, kuri izvēlējās rakstīt eksistenciālās tematikas dzejoļus. Skolēniem ir jāizlasa visi dzejoļi un jāizvēlas viens no grupas dalībnieku dzejoļiem kā labākais. Kad dzejoļi ir izlasīti un atrasts tematikai visatbilstošākais, tad grupas izvirzītais jauniešs tiek aicināts klases priekšā nolasīt izvēlēto dzejoli un pamatot skolēnu grupas izvēli par labu konkrētajam dzejolim.

Tā grupa, kas rakstīja dzejoļus par mīlestību, nespēj vienoties, kurš būtu vislabākais dzejolis, tādēļ tiek nolasīti 2 dzejoļi – gan Rūtas, gan Annas. Skatīt pielikumā Nr. 5. Abi dzejoļi ir ļoti smeldzīgi un stāsta par liriskā varoņa nepiepildīto mīlestību, un ilgām. Otra grupa, kura rakstīja eksistenciālā tipa dzejoli ir izvirzījusi Mārtiņa rakstīto. Dzejoļa tematika ir skumja, bet atskaņas un vārdu izvēle ir ļoti draiska. Pēc dzejoļa nolasīšanas klasesbiedri secina, ka tieši Mārtiņa rakstītais dzejolis visvairāk atbilstot mīlestības tematikai, jo tiek apcerēta mīlestības nāve. Skolēni ir pārsteigti, cik eksistenciālo jautājumu risināšana un mīlestības jautājumu risināšana ir vienoti temati. Rakstot dzejoli par eksistenciāliem jautājumiem var uzrakstīt mīlestības dzejoli, bet savukārt rakstot par mīlestību var tapt dzejolis par eksistenciāliem spriedelējumiem. Tikai daži no skolēniem līdz šim ir rakstījuši savus dzejoļus, nu to ir izmēģinājuši visi klases skolēni, atzīstot, ka nemaz tik viegli tas neesot. Visgrūtāk esot veidot dzejoļa ritmu un saskanīgas atskaņas. Konkrētā dzejoļa rakstīšanā esot palīdzējis tas, ka ir bijusi iespēja izmantot I. Ziedoņa dzejoļu rindas. Bet līdz ar I. Ziedoņa dzejoļa rindām pašu skolēnu rakstītais vairs nav bijis tik personisks, jo atsaucies uz I. Ziedoņa dzejoļu tematiku un veidotajiem tēliem.

7. mācību stunda

Stundas temats: Redzēt, dzirdēt, sajūst - Imantu Ziedoni.

Šīs mācību stundas laikā skolēni kopā ar skolotāju apmeklēs Rakstniecības, teātra un mūzikas muzeju, saistībā ar Imanta Ziedoņa personības iepazīšanu. Nodarbība notiek muzeja krāsainajā istabā, kura veltīta I. Ziedoņa Krāsainajām pasakām. Skolēnus uzrunā muzeja darbinieks – pastāsta par I. Ziedoni interesantus notikumus. Skolēni dzird stāstu par dzejnieka trako aizraušanos ar dažādiem spēkratiem – mopēdiem, motocikliem un automašīnām. Skolēni tiek informēti par to kā I. Ziedonis iekārtojis savu dzīvi, kā celis māju Murjāņos un kāda ir dzejnieka attieksme pret dzīvi. Skolēni var jautāt visus interesējošos jautājumus muzeja darbiniekam, tā atkal ir iespēja uzzināt ko jaunu par autoru. Muzeja nodarbības turpinājumā videoierakstā tiek rādīta intervija – kā Ausma Kantāne intervē Imantu Ziedoni un otrādi. Intervijas laikā tiek stāstīts, kā ģimene cēlusi un iekārtojusi māju, tiek izrunāti A. Kantānes vaļasprieki un I. Ziedoņa paradumi mājāsdzīvē. A. Kantāne kopīgi ar I. Ziedoni izrāda rotaļlietu lāču kolekciju, nosauc to vārdus un pastāsta no kurienes un kā katrs no lāčiem pie viņiem nokļuvis. I. Ziedonis arī stāsta par savu mīlestību pret dabu un iedvesmu, kas vajadzīga, lai taptu daiļdarbs.

Skolēniem šāda veida mācību stunda ir ļoti noderīga, jo tapusi ārpus skolas telpām, ļoti interesantā un krāsainā telpā., kas tieši veltīta I. Ziedoņa krāsainajām pasakām. Muzeja nodarbība ir arī aizraujoša, jo informāciju sniedz līdz šim nezināms cilvēks – muzeja darbinieks, bet skolotāja līdzās ar jauniešiem ir tikai informācijas saņēmēja.

Pēc video ieraksta noskatīšanās, skolotāja izdala lapas, uz kurām jāraksta I. Ziedoņa CV (Curriculum Vitae). Jauniešiem ir jāiztēlojas, ka dzejnieks meklē darbu, jo ir izlēmis mainīt nodarbošanos, un tādēļ tiek rakstīts CV. Skolēniem radoši jāapraksta I. Ziedoņa biogrāfija (konspektīvs dzīves gājums), jānorāda profesija, kurā labprāt dzejnieks strādātu, jānorāda I. Ziedoņa īpašās spējas un atbilstība izvēlētajai profesijai.

Skolēniem šis uzdevums sagādā radošu gandarījumu. Visi radoši fantazē – ko gan I. Ziedonis darītu, ja nebūtu dzejnieks? Radošajos CV atklājās, ka lielākā daļa skolēnu I. Ziedoni redz autobraucēja, dārznieka un bērnudārza audzinātāja profesijās. Līga raksta: „I. Ziedonis pieteicās uz mana vectētiņa amatu. Jo viņa īpašās spējas un prasmes ir – daudz domāt, daudz lasīt un daudz klusēt. I. Ziedoņa galvenie darba pienākumi būs sēdēt šūpuļkrēslā un pēc kārtas ņemt klēpī visus savus mazbērnus. Viņam arī būs jālasa tiem priekšā Brāļu Grimmu pasakas. Ja man ļautu pieņemt darbā I. Ziedoni par savu vectētiņu es to darītu bez liekas vilcināšanās.

8. mācību stunda

Stundas temats: Mans Imants Ziedonis.

Šī ir noslēguma stunda par Imantu Ziedoni. Stundas sākumā skolotāja ar skolēniem pārrunā izjūtas par Rakstniecības, teātra un mūzikas muzejā gūto informāciju. Skolēniem ļoti ir patīcis rādītais videomateriāls par I. Ziedoni un A. Kantāni. Skolēni arī ir sajūsmā par muzeja telpas mājīgo iekārtojumu. Klase vienbalsīgi uzskata, ka muzeja apmeklējums viņiem ir bijis ļoti noderīgs pasākums. Interessants bijis uzdevums, kurā jāraksta I. Ziedoņa CV. Jauniešiem patīcis iztēloties, ko dzejnieks darītu, ja vēlētos mainīt profesiju.

I. Ziedoņa daiļrades iepazīšanas un izpētes nolūkā tiek uzdots šīs tēmas pēdējais uzdevums. Uzdevums saistīts ar simbolu atpazīšanu, skaidrošanu un epifānijas „Mīļo debestiņ, man izbira saule..” analīzi. Skatīt pielikumā Nr. 6. Skolēniem tiek izdalītas darba lapas, kurās doti 7 uzdevumi. Pirmajā uzdevumā jāizlasa dotie vārdu savienojumi un jāuzraksta ar tiem saistītas asociācijas. Dotie vārdu savienojumi: Izbira saule; uz ceļiem; vakara cilvēki; vakara runas; vakara smieklī; gredzeni mirgo; dienas vējā; darba drēbes.

Otrajā uzdevuma ietvaros skolēniem jāskaidro, kurus no vārdu savienojumiem viņi uztvēra tieša nozīmē, bet kurus pārnestā? No kā tas bija atkarīgs?

Trešajā uzdevumā skolēniem jālasa epifānija un jāpievērš īpaša uzmanība jau 1. uzdevumā dotajiem vārdu savienojumiem, kuri ir sastopami epifānijā „Mīļo debestiņ, man izbira saule..”

Ceturtajā jautājumā par doto vārdu nozīmi tekstā.

Piektais uzdevums paredz, ka skolēni epifānijā saskatīs divas pasaules – Dienas pasauli un Vakara pasauli, kā arī katrai no pasaulēm pierakstīs klāt atbilstošos vārdus un vārdu savienojumus no attiecīgās epifānijas.

Sestajā uzdevumā jautāts, Ko pēc skolēnu domām I. Ziedonis saprot ar vakara un dienas cilvēkiem? Un no kuriem vārdiem vai vārdu grupām var spriest par autora attieksmi pret katru cilvēku grupu?

Septītajā jautājumā tiek apgalvots, ka I. Ziedoņa epifānija ir daiļliteratūras stila piemērs. Skolēni tiek mudināti raksturot autora stilu arī no teikuma sintakses viedokļa (teikumu garums, sarežģītība, teikumu saistījums un uzbūve)?

Kad uzdevumi ir izpildīti skolēniem jānodod darba lapas. Pēc uzdevuma rezultātu apkopošanas, skolotāja secina, ka skolēni ļoti atšķirīgi uztver simbolus. Vārdu salikumu „vakara runas” skolēni asociē ar – pasēdēšanu ģimenes lokā, jautru pasākumu draugu kompānijā, vakara strīdu starp sievu un vīru un pat noziedzīgu darboņu pārrunām. Ir vārdu salikumi, kurus viens skolēns uztver tieši, savukārt, cits pārnestā nozīmē. Piemēram, vārdu salikums „uz ceļiem” – Einārs raksta: „Mašīnas vakarā uz ceļiem ir ļoti daudz, jo visi steidzās mājās no darba”. Bet Rūta šo pašu vārdu savienojumu traktē šādi: „Kad spīd varavīksne, pat mākoņi nometās uz ceļiem, viņi ir pazemīgi tāda skaistuma priekšā, un vēlās, lai visa pasaule izbauda šo burvīgo - septiņkrāsu

skaistumu. Skolotāja pēdējā mācību stundā, kas veltīta Imantam Ziedonim secina, ka radoša pieeja mācību procesā sekmē skolēnu sekundāro un primāro jaunradi, bet katram jauniešim jaunrades procesi attīstās atšķirīgi. Ir skolēni, kuri jau no pirmās mācību stundas, (šī temata ietvaros) strādā ļoti radoši, un ir arī tādi skolēni, kuru jaunrade sāk izpausties tikai pēdējās pedagoģiskā izmēģinājuma mācību stundās.

Par šīs stundas veikumu darba lapās skolēni saņems vērtējumu 10 baļļu sistēmā un šis vērtējums tiks ņemts vērā izliekot gala vērtējumu par I. Ziedoņa personības un daiļrades apguvi.

Mācību stundas pēdējās minūtēs skolotāja skolēniem izdala aploksnes, kurās ielikta lapiņas ar uzrakstītiem vārdiem. Lapiņām ir divi varianti - pirmā varianta lapiņām vertikālā virzienā ir rakstīts „IMANTS”, bet otrā varianta lapiņām rakstīts „ZIEDONIS”. Skatīt pielikumā Nr. 7. Skolēnu uzdevums - katru vārda burtu iesaistīt teikumā. Teikumi tiek rakstīti horizontālā virzienā, dotajam burtam ir jābūt pirmajam vārda sākumā, bet pats vārds var atrasties jebkurā vietā teikumā. Šī uzdevuma mērķis ir skolēnus mudināt apkopot informāciju, kas gūta stundās par I. Ziedoņa personību un daiļradi. Veicot šo uzdevumu skolēni var ieskatīties gan savās pierakstu kladēs, gan mācību grāmatās. Galvenais noteikums, lai informācija, kas tiek rakstīta pašam skolēnam ir jauns ieguvums mācību darbā. Šī darba veikšanai tiek atvēlētas aptuveni desmit minūtes no mācību stundas beigām. Stundas beigās skolēni rakstītos teikumus nodos skolotājai, lai skolotāja varētu novērtēt, cik labi skolēni ir uztvēruši informāciju visā mācību procesa gaitā., ko pamanījuši vairāk un ko mazāk, kā arī skolēnu darbi norādīs uz to, kā skolotāja ir gatavojusies stundām un cik labi pratusi pasniegt jauno informāciju.

Stunda tiek noslēgta ar vēlējumu izteikšanu Imantam Ziedonim. Ievas vēlējums I. Ziedonim bija šāds – „Lai dzejniekam vienmēr ir par, ko domāt, par ko pārdzīvot un par ko rakstīt; jo tikai tad, ja tā būs – arī man būs, par ko domāt, par ko pārdzīvot un lasīt!”

5. Skolotāja un skolēnu sadarbības rezultātu izvērtējums

Mūsdienās, individualitāti uzsverošā laikposmā, pedagogam ir iespējams izvēlēties ne tikai kādu no literatūras mācību metodikas pieejām, bet pat kombinēt tās, respektējot vecumposma īpatnības, Izglītības standartu, mācību programmas. Skolotāja zināšanas par pieejām, prasme tās izmantot literatūras mācībās veicina daudzpusīgu literāro darba apguvi un iespēju daudzveidīgi palīdzēt skolēnam ne tikai iepazīties ar literāro bagātību, bet arī saprast un veidot savu personību, pašaktualizēties. Lai gan literatūras mācību metodikā ir apzinātas vairākas pieejas, diplomdarba autore konkrētās tēmas apgūvē izvēlējās izmantot radošas mācīšanās pieeju pedagoģiskajā procesā. Pedagoģiskais pētījums rosina izvērtēt ne tikai mācību izmēģinājuma darba iespējamus pozitīvos un negatīvos aspektus, bet arī pedagoģiskās darbības veiksmes un neveiksmes.

Pamatojoties teorētiskās literatūras studijās un konkrētās klases izpētē iegūtajos rezultātos, tika izveidota mācību iecere. Mācību iecere tika veidota, I. Ziedoņa personības un daiļrades literatūras radošas apguves kontekstā. Zinātniskās literatūras studijās tika atklāta radošās mācību apguves pieejas piemērotība humānistiskajai izglītībai, jauniešu vecumposma specifikai un apgūstamajai mācību vielai.

Mācību iecere tika realizēta pedagoģiskajā izmēģinājuma darbā Rīgas Hanzas vidusskolā, 12. klasē. Literatūras stundās izvirzītos mērķus palīdzēja sasniegt atbilstošas darba organizācijas formas, metodes un metodiskie paņēmieni, kā arī mērķtiecīgi izvēlētās vērtēšanas formas. Būtiska loma bija skolotājas rosinošajiem jautājumiem, atbalstošajai attieksmei. Mācību darbā svarīga ir pozitīva, atvērta, brīva un izteikties rosinoša atmosfēra, kas mācību procesā tika arī radīta, jo būt atraisītiem nozīmē būt tādiem, kādi mēs esam, tieši tādā veidā skolēns ir vistuvāk savas kreativitātes atklāšanai.

Apkopojot un izvērtējot skolotāja un skolēnu sadarbības rezultātus, jāuzsver, ka pirms pedagoģiskā pētījuma jaunieši ļoti maz bija strādājuši radošas literatūras apguves kontekstā. Tas radīja zināmas problēmas, uzsākot pedagoģisko izmēģinājuma darbu. Skolēni bija raduši strādāt skolu lekcijtipa stundās, kurās mācību process, parasti, ir informatīvs. Šāda tipa stundas mācību rezultātā paredz no skolēniem saņemt konkrētas atbildes, nevis radošus darbus, kas interpretē mācību saturu. Pedagoģiskā procesa gaitā, skolēni bija apmierināti ar mācību darba organizēšanu un pauda sajūsmu. Diplomdarba autores izvirzītie stundu mērķi un uzdevumi jauniešiem bija interesanti un labi izstrādāti, jo veicināja viņu jaunrades spējas. Radoša pieeja mācību darbam ļāva netradicionāli iepazīt I. Ziedoņa personību un daiļradi. Pedagoģiskās sadarbības laikā skolēni veica dažādus radošos uzdevumus. Katrā mācību stundā kā galvenā prioritāte tika izvirzīta – skolēnu sekundārās vai primārās jaunrades attīstība. Vislielāko uzmanību pievēršot skolēnu primārās jaunrades aktivizēšanai.

Stundu izkārtojumā ievērots gredzenveida princips – skolēni sāka ar sekundāro daiļradi un beidza ieskatu I. Ziedoņa daiļradē ar sekundāro daiļradi jeb interpretēšanu. Sekundārā jaunrade nemitīgi tika attīstīta pamīšus primārajai jaunradei, lai jaunrades darbs nesāktu šķīst vienmuļš un garlaicīgs. Primārai jaunradei nepieciešams nemitīgi jauns impulss.

Attīstot skolēnu radošās un jaunrades spējas, tika nostiprinātas un papildinātas skolēnu teorētiskās zināšanas literatūras teorijā, kā arī jaunieši guva viņiem vēl nezināmu, jaunu informāciju par Imanta Ziedoņa daiļradi un personību.

Pedagoģiskais izmēģinājuma darbs apliecina, ka radoša teksta interpretācijas pieeja un dažādu interaktīvo metožu izmantošana, mācību procesā, ir atbilstoša, iepazīstot I. Ziedoņa personību un daiļradi vidusskolā. Radošā pieeja un interaktīvās metodes palīdz radīt komunikāciju starp skolēnu un darbu autoru, kā arī palīdz radīt interesi par literatūru un sevis izzināšanu, savas attieksme un vērtību sistēmas veidošanu.

Tēzes

1. Skolēnu radošo spēju pilnveidošana ir aktuāls mūsdienu pedagoģijas uzdevums, jo, attīstot radošo domāšanu, skolēniem tiek attīstītas prognozēšanas, hipotēžu izvirzīšanas, alternatīvu risinājumu meklēšanas, vispārināšanas, interpretēšanas un oriģinālu ideju radīšanas spējas, kas mūsdienu sadzīvē ir ļoti nozīmīgas un būtiskas.
2. Literatūra ir mākslas priekšmets, kurā neapšaubāmi vajag ierādīt nozīmīgu vietu skolēnu mākslinieciskajai jaunradei. Jaunrades procesā skolēns attīsta radošo domāšanu, iztēli, izkopj savus emocionālos pārdzīvojumus, pašapliecina sevi. Mūsdienās jaunrades process ir kā savdabīga mākslas terapija, kas sekmē personības garīgo procesu harmonizāciju.
3. I. Ziedoņa personības un daiļrades apguves procesā ir iespējams veicināt jauniešu radošās spējas. Autora izvirzītās tēmas jauniešiem šķiet aktuālas un interesantas. Daiļdarbu lasīšanas un radošās interpretācijas procesā rodas spēcīgs pārdzīvojums, kas rosina skolēnus domāt radoši un vērtīborentējošā aspektā.
4. Attīstot skolēnu primāro un sekundāro jaunradi I. Ziedoņa veltītajās stundās, tika izmantotas dažādas interaktīvās mācību metodes: daiļdarba lasīšana, izlasītā komentēšana, mācību dialogs – saruna, vizualizēšana, video ierakstu skatīšanās, dramatisēšana, radošā rakstīšana. Stundu izkārtojumā ietverts gredzenveida princips – skolēni sāk ar sekundāro daiļradi jeb interpretēšanu un arī beidz ieskatu I. Ziedoņa daiļradē ar sekundāro daiļradi. Sekundārā jaunrade nemitīgi tika attīstīta pamīšus primārai jaunradei, lai jaunrades process skolēniem šķīstu interesantāks un emocionāliem impulsiem bagātāks.
5. Jaunības vecumposmā personības radošās domāšanas attīstīšana ir īpaši svarīga, jo skolēni augstu vērtē radošo pieeju dažādu problēmu risināšanā. Radošo spēju attīstības procesā pilnveidojas skolēnu prasmes vienai problēmai atrast vairākas risinājuma alternatīvas.
6. Diplomdarba sākumā izvirzītā hipotēze – ka, dažādojot mācību apguves metodes literatūras stundās, ir iespējams veicināt skolēnu radošo spēju attīstību, tika pierādīta. To pierāda skolēnu spējas, veiksmīgi pildot uzdevumus gan primārās, gan sekundārās jaunrades ietvaros. Kā arī pētījums mērķis – izpētīt skolēnu radošo spēju attīstīšanas iespējas Imanta Ziedoņa personībai un daiļradei veltītajās stundās, ir sasniegts. Praksē gūta pieredze, lieliski pilnveido diplomdarba autores turpmāko, pedagoģisko darbību.

Izmantotā teorētiskā literatūra, avoti un interneta resursi

1. Akmeņkalna I. Individualitātes kreativitāti sekmējošie un kavējošie faktori augstskolā.// Radoša personība III, - R.: RaKa, 2003.
2. Bebre. R. Literārā jaunrade. – R.: Pēteru Stučka LVU Redakcijas un izdevniecības daļa, 1973.
3. Bebre R. Personības īpašību izpausme primārajā un sekundārajā daiļradē.// Radoša personība II. – R.: RaKa, 2003. [15,42]
4. Berelis G. Imants Ziedonis// Portrets
<http://www.literature.lv/lv/dbase/portrets.php?id=64> skat. internetā (20.12.2007.)
5. Berelis G. Latviešu literatūras vēsture. – R.: Zvaigzne ABC, 1999, - 335.lpp.
6. Freināte Z. Engures novads. Dzejnieks Imants Ziedonis. „Kas es esmu? Es esmu pats.”
http://www.avd.edu.lv/Novads/CILVEKI/engures_novads.htm skat. internetā (12.11.2007.)
7. HP & GP forums. skat. internetā (12.11.2007.)
<http://www.kurbijkurne.lv/forums/index.php?showtopic=34434>
8. Ikstena N. Bailes pazaudēt ļaudis.// Karogs., 2002. Nr. 5.
9. Imanta Ziedoņa pasakas
http://www.pasakas.net/jaunumi/imanta_ziedona_pasakas/ skat. internetā (10.05.2008)
10. Intelektu. Vien – vai daudzpusīgais?// skat. internetā (25.02.2008.)
http://www.iac.edu.lv/arhivs/numuri/raksti/24_daudzpusigsIQ.doc
11. ISEC Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs 1.variants.
12. Jungs K.G. Psiholoģija un poētiskā jaunrade.// Karogs, 1991, Nr. 9.
13. Jurgena I. Vispārīgā pedagogija. - R.:Izglītības soļi.2002, - 131.lpp.
14. Kaļķe B. Latvijas skolotāji rakstnieki 20. gadsimta 1. pusē – radošas personības audzinātāji. // Radoša personība II. Zinātnisko rakstu krājums. - R.: RaKa, 2002-2003, – 99.-103. lpp.
15. Karpova Ā. Personība: Teorijas un to radītāji. - R.:Zvaigzne ABC, 1998.
16. Kārklīņa I. Atbildes meklēšana ir ceļš.// Karogs.,2008. Nr. 5.
17. Kārklis. R. Literatūras mācīšanas principi. - R.: Zvaigzne ABC, 1981, - 95.lpp.
18. Kļaviņš I. Ziedoņa dienas Ziedoņa dienās
<http://www.nra.lv/index.php?rid=82046> skat. internetā (11.05.2008.)

19. Komenskis J. A. Lielā Didaktika. – R.: Zvaigzne, 1992. – 232.lpp.
20. Latvijas Valsts vispārējās izglītības likums. Saeimā pieņemts 1999. 10.jūnijs.
21. Lešinska I. Kad dievs smejas, es smejos līdzī. // Rīgas laiks. 2002, 16. marts
22. Lieģeniece D. Kopveseluma pieeja radošas personības veidošanā. // Radoša personība III. Zinātnisko rakstu krājums. - R.: RaKa, 2003, – 119.–125. lpp.
23. Matisāne I. Mans, mūsu, bet mūžam savs Imants Ziedonis.
<http://lv.lv/?menu=doc&id=175093> skat. internetā (11.05.2008.)
24. Maslo I. Mācību metodes izglītības iestādē //Skolotājs. – 1998. – Nr.5.
25. Nākotnes izglītības meti UNESCO Starptautiskās komisijas „Izglītība divdesmit pirmajam gadsimtam” ziņojumā. - R.: Vārti.1998.
26. Nellke M. Kreativitātes metodes radošo spēju attīstīšanai. – R.: De Novo, 2003. – 126.lpp.
27. Pedagogu profesionālās kompetences pilnveide.
<http://iac.edu.lv/pk/merki.htm> skat. internetā (20.02.2008.)
28. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca,
Sast. aut. kol. V.Skujiņas vadībā. – R.: Zvaigzne ABC, 2000, - 248.lpp.
29. Platpīre A. Mūžības un tautas dzejniek Imants Ziedonis
<http://www.lu.lv/laikraksts/zinas/963/index.html> skat. internetā (11.05.2008.)
30. Radzobe S. // Diena., 2008. 10.maijs
31. Reņģe. V. Personības psiholoģiskā struktūra. – R.: Zinātne, 1988, - 86.lpp.
32. Rokpelnis J. Es nonācu pie viena. // Karogs., 2005. Nr. 5.
33. Rudzītis J. Literatūras mācības skolā: Metodisks rosinātājlīdzeklis esošajiem un topošajiem literatūras skolotājiem. - R.: RaKa, 2000, - 329.lpp.
34. Skalberga A. Literatūra 12. klasei. - R.: RaKa”, 2001.- 450.lpp.
35. Students J. A. Vispārīgā paidogoģija. I daļa. Zinātne un māksla sevis un citu audzināšanā. - R.: RaKa, 1998, - 330.lpp.
36. Svence G. Attīstības psiholoģija. – R.: Zvaigzne ABC, 1999. – 159.lpp.
37. Šaitere T. Izvizināt ar motociklu? skat. internetā (29.04.2008.)
http://jauna.diena.lv/lat/politics/sestdiena/izvizinaat_ar_motociklu
38. Tikumiskās audzināšanas ābece. 1. izdevums. - R.: Zvaigzne, 1977. – 320.lpp.
39. Tolstihs V., Ērengrosa B., Makarovs M. Estētiskā audzināšana. - R.: Zvaigzne, 1981, - 237.lpp.
40. Tretjuka I. Literatūra kā vārda māksla. //Skolotājs., 1999. Nr.2. - 83.-85.lpp.

41. Vektere S. Dailrades procesa geštalts. skat. internetā (18.11.2007.)
<http://www.psihologijas pasaule.lv/raksti.php?id=431&show=106&act=read&ct=sub>
42. Vispārējās vidējās izglītības programmu galvenie mērķi un uzdevumi.
<http://isec.gov.lv/normdok/mk070544.htm> skat. internetā (7.09.2007.)
43. Vorobjovs A. Psiholoģijas pamati. - R.: Mācību apgāds.1996, - 17.-32.lpp.
44. Zelmenis. V. Īss pedagoģijas kurss. - R.: Zvaigzne, 1991.- 213.lpp.
45. Zelmenis. V. Pedagoģijas pamati. - R.: RaKa, 2002, - 291.lpp.
46. Ziedonis I. Epifānijas. – R.: Zvaigzne ABC, 1997, - 104.lpp.
47. Ziedonis I. Garainis, kas veicina vārīšanos. - R.: „Liesma”, 1976, - 181.lpp.
48. Ziedonis I., Ikstena N. Nenoteiktā bija. - R.: Dienas Grāmata, 2006, - 216.lpp.
49. Ziedoni jubilejā sveic arī Valsts prezidents ar kundzi
<http://news.frut.lv/lv/ppl/society/50189> skat. internetā (11.05.2008.)
50. Ziedonis. I. Ja bērni prasa – „kāpē?”// Padoms. Rakstnieki, mākslinieki un zinātnieki bērniem.
– R.: „Liesma”, 1988, - 284.lpp.
51. Ziedonis I. Raksti 2: Kurzemīte. - R.: Nordik, 1995, - 496.lpp.
52. Ziedonis I. Raksti. 11. sējums. R.: Nordik, 2000. -478.lpp
53. Ziedonis I. Svētki, kuros jāprot uzvesties.// Padoms. Atziņu krājums par literatūru bērniem. -
R.: „Liesma”, 1986, - 237.lpp.
54. Zigmunds Freids. skat. internetā (24.04.2008)
<http://www.liis.lv/paslit/Literatura/33b/Freids,Jungs.htm#a>
55. Žukovs. L. Ievads pedagoģijā (pamatkurss). - R.: RaKa, 1997.- 234.lpp.
56. Выготский Л.С. Психология искусства.-Минск.1998.
57. Петрулите А. Стимулирование творчества учащихся в обучении.// Radoša personība II.
Zinātnisko rakstu krājums. – R.: RaKa, 2002.-2003, – 64.–67.lpp.

Pielikums